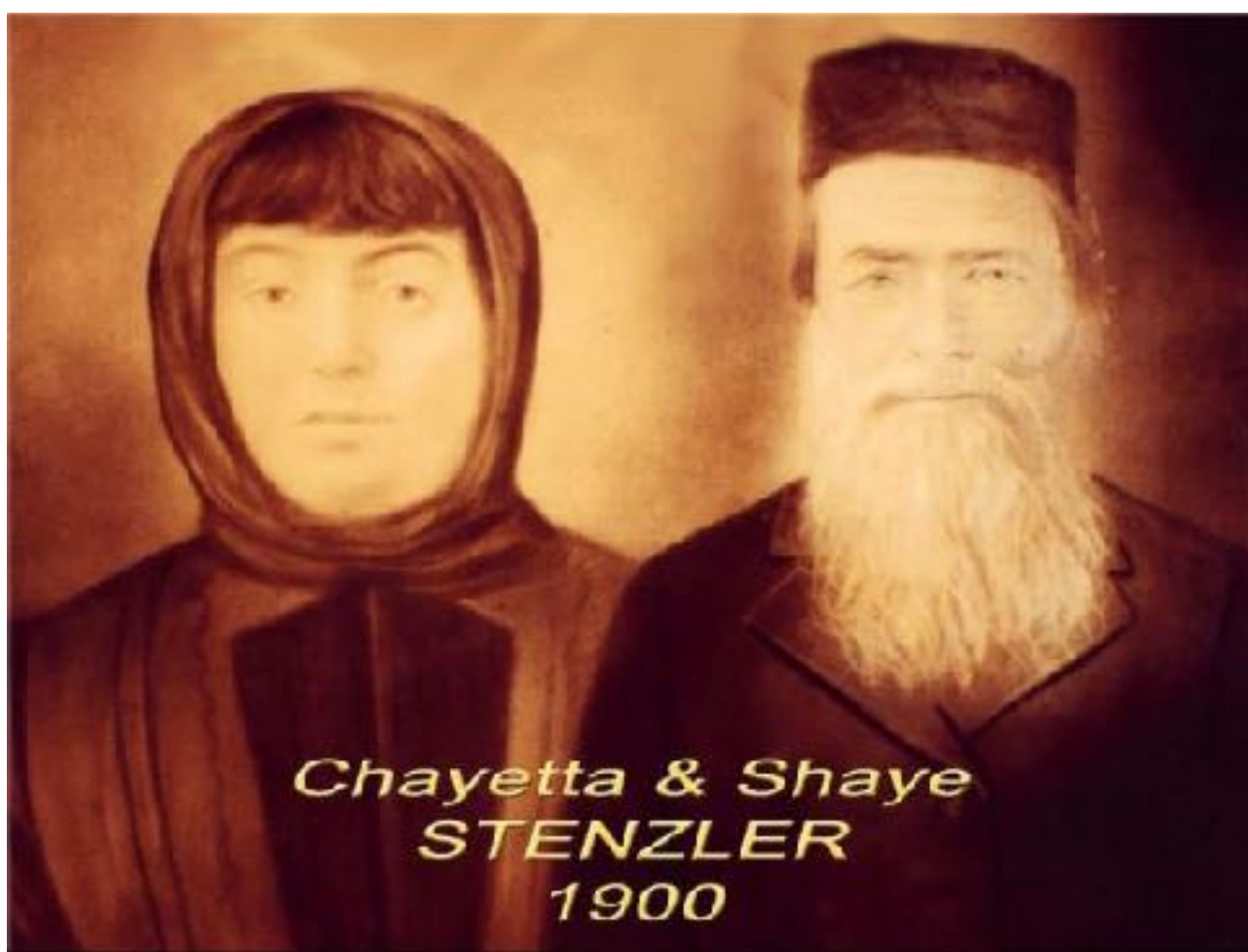

Despre familia mea .

Azi 24 mai 2017,m-am așezat pentru prima oara în viața mea să încerc să încropesc câteva pagini în care să povestesc aspecte (fragmente) din viața mea și a familiei mele. Adevărul este că nu știu de unde să încep și cum să continui, dar vreau să încerc.

M-am născut la Rădăuți).Primii strămoși de care știu sunt din provincia Silezia (*Schlesien*). În fotografia de mai jos sunt bunicii tatei.

Despre străbunicul știu doar că s-a născut în 1848 cu numele de Jehoischie (Shike/Shaye) și a avut trei băieți și cinci fete cu prima soție , Chaia, care a murit la vârsta de 37 de ani. Cu cea de-a doua soție, Miza, nu a avut copii. De meserie a fost croitor și a murit la vârsta de 64 de ani. Tatăl meu Osias (Șike) îi poartă numele. Șase din cei opt copii au emigrat în SUA și Canada iar

Bunica Esther și o soră de a ei au rămas în România. Sora bunicii s-a stabilit la Iași iar bunica rămas în Rădăuți.

Bunicul meu (Israel Leib Soicher) provine dintr-o familie din Galiția, localitatea Stofeiani și a venit în Rădăuți în anii 1902 unde a cunoscut-o pe

bunica, Esther Stenzler, născută în Rădăuți și cu care s-a căsătorit în 1904 și au avut împreună nouă copii. Dintre aceștia unul a murit iar ceilalți au avut diverse nume de familie ca Stenzler, Soicher și Kolber deoarece au fost căsătoriți numai religios și nu civil. Bunicul a fost sortator de cherestea la o fabrica din Vama, apoi în Rădăuți, după care a lucrat la sifonăria din oraș de

pe str. Putnei și unde în urma unui accident de muncă a rămas fără un ochi, fapt care a făcut ca bunicul să lucreze apoi cu ziua la diverși oameni ca tăietor de lemne. În timpul primului război mondial, deși nu avea un ochi a fost mobilizat la săpat tranșee, dar a hotărât să plece în refugiu în Cehoslovacia unde a stat în Boemia timp de 4 ani.

În 1930, la începutul lunii mai, s-a hotărât să plece la sora lui în Kolomea (Galiția) deoarece fiind un om foarte religios nu a acceptat ideea că o soră de a tatei a rămas însărcinată cu un brutar bețiv. În drum spre graniță a fost atacat de niște hoți care l-au bătut și jefuit și l-au lăsat în șanț. A fost găsit de Moritz Weber, care era cizmar și care l-a adus acasă, însă a murit după 24 de ore.

Bunica mea a rămas văduvă la vârsta de 49 de ani și a fost casnică. În cei patru ani cât bunicul a fost plecat a făcut diverse munci la casele oamenilor avuți, în special la o femeie care făcea și vindea pâine. Bunica Esther a fost dusă în lagăr dar la plecarea

din lagăr a suferit un accident la picior și nu a mai putut ajunge înapoi. A rămas în lagărul Graboveți unde a murit în luna mai 1944.

Bunicii mei.

Osias Shicke Stenzler

1909-2008

Tata s-a născut în luna martie în anul 1909, pe str. Norocului. a crescut împreună cu familia într-o căsuța cu o singură cameră fără podea (cu pământ pe jos acoperit cu paie) lângă Toplița. La 5-6 ani a fost înscris la școala evreiască (Cheder) unde a învățat să citească și să scrie yiddish și ebraica. La vârsta de 9 ani a fost înscris la școala primară. A absolvit 4 clase și a obținut certificat de absolvire. A fost ucenic la o școală de croitorie pentru dame avându-l ca maestru pe Adolf Wining. Acest atelier se afla pe str. Ștefan cel Mare iar ca ucenic a stat acolo 4 luni după care a plecat ca ucenic pe o perioadă de 3 ani la Soldinger Ițic pe str. Putnei.

În 1922 a intrat în politică în Partidul Social Democrat unde a fost făcut membru iar apoi a devenit casierul partidului. În 1927 a mers să lucreze la Seletin iar în anul 1928 la întoarcerea în oraș a fost ales vicepreședintele tineretului partidului social-democrat din Rădăuți.

În 1929 a înființat ziarul „Steaua roșie” care a apărut doar de două ori iar tata a apărut sub numele de Soicher. Datorită ideilor sale și opunerii unor hotărâri în anul 1930 a fost exclus din partid dar datorită principiilor și convingerilor sale în noiembrie a participat la împrăștiere de manifeste.

Pe 2-3 mai 1931 au fost aduse din nou manifeste în oraș care trebuiau răspândite. Doi dintre băieții implicați nu au respectat ordinele primite, ei lipind manifestele la alte ore decât cele care au fost stabilite și în alte locuri ceea ce a determinat arestarea lor. În urma bățăilor date la Siguranță au

dezvăluit identitatea altora, astfel a fost arestat tata, fratele tatei și mulți alții ca: Becher, Hendel Cibi, Uvan Henkel, Ploșceac Nicu. Timp de opt zile cât au stat arestați și bătuți până la proces. L-au avut ca avocat pe Teleagă. Din 5 mai până pe 27 iunie 1931 a fost la închisoarea din Mărgineni unde erau aproape 800 de condamnați după care a fost transferat la Suceava. Și în închisoare credea în ideile lui așa că împreună cu alți condamnați a făcut o listă cu doleanțe și au hotărât o zi de grevă. A doua zi a venit directorul închisorii cu care s-au dus tratative și care a fost de acord cu cererile lor cu condiția ca și ei să deschidă un atelier de croitorie și unul de tâmplărie. Unii dintre tovarăși au fost de acord alții nu și astfel s-a continuat greva 4 zile dar nu mai mult căci foamea i-a pus la pământ.

S-a eliberat pe 9 aprilie 1933 iar în anul următor în luna octombrie s-a căsătorit religios și a avut doi copii (Yetty și Max). Datorită implicărilor sale politice Siguranța îi făcea cu

regularitate percheziții și de aceea a hotărât împreună cu mama să plece la Cernăuți numai că, cu o seară înaintea plecării poliția l-a arestat din nou și a doua zi a fost trimis în lagărul de la Miercurea Ciuc unde a stat până la cedarea Ardealului, 6 septembrie 1940, când a fost transferat în lagărul de deținuți politici de la Caracal. Și în acel lagăr a continuat munca de educație comunistă.

A fost trimis în lagărul de la Târgu Jiu iar în 1941 a fost deportat la Vapniarka de unde a fost salvat ca și alții de colonelul Motora și repatriat însă cei care au fost în lagărul de la Râbnia au fost executați.

Din familia mea au fost deportați în Transnistria: Bunica Ester cu cei doi copii Reizale și Idale,

Tata era internat la lagărul Târgu-Jiu.

După război au rămas din familia tatei doar patru frați. Bunicii mei

din ambele părți au murit (au rămas) în Transnistria (inclusiv fratele meu

Max la cca 7 ani, cu ultima rugămintă către sora mea Yetty “vreau o felie de

pâine cu unt) și a închis ochii.

Fratele tatei Moyshe, cu soția și cei doi copii Srultziu și Malvina, Mama mea

Sabina cu doi copii – Yetty și Max, Bunica Haya (din partea mamei) și

mătușa mea Golditza.

Fratele tatei Shmil cu soția și un copil și soacra. Sora tatei Klara cu soțul un

copil și cumnatul,

Sora tatei Ethel cu soțul, sora tatei Reizale cu soțul, fratele tatei cel mic

Idale.

Bunica Haya a murit acolo de boala și subnutriție.

Dintre supraviețuitori menționez cei trei frați ai tatălui meu, Moyshe Kolber, (Shmil Stenzler și Aron Shtemper (care a trăit în Cernăuți) și copiii lor.

Familia Kolber: Reghina (Ruchl), Israel (Srultziu) Malvina și Moysh.

Familia Stenzler: Osias, Yetty, Bondy si Sabina.

CREDO

(preluat din cartea „Osias Stenzler, Fragmente biografice. “ Editura Ion Prelipcean 2015)

“Munca mea profesională am împletit-o cu munca de interes obștesc, în sprijinul oamenilor, militând pe plan social și ideologic pentru libertate națională și dreptate socială. Trebuia schimbată societatea, nădăjduind spre zări mai luminoase. Dacă acestea sau realizat sau nu, istoria și oamenii vor judeca. Am stat în închisori și lagăre șapte ani

pentru aceste idei de libertate și dreptate. Viața i-a măturat pe unii și i-a instalat pe alții, multe vise s-au lăsat așteptate, idei mari au fost înșelate și compromise de către o altă clică și o altă mentalitate, cu aceleași defecte și cu același efect negativ pentru mulțime. Între timp, alții neîndreptățiți au trăit doar cu speranța, în timp ce viețile noastre trec, timpul se risipește, iar în urma tuturor până și amintirile dispar. La urmașilor mărturisirea activității mele spunând că fiecare dintre noi trebuie să punem umărul, dacă vrem ca societatea să se miște în sensul dorit de noi. Bineînțeles că drumul nu e ușor, se face cu sacrificii și jertfe. Fiecare trebuie să acționăm, în orice condiții, pentru un ideal înălțător, ca adevărul și dreptatea să triumfe!

”

Familia Stenzler: Tzita, Israel, Emanuel si Shmil.

Familia Shtempler: Aron, Vitia, Mania și Fima.

Eu (Bondy), vreau sa adaug din amintirile mele despre tata.

In copilărie m-am simțit foarte legat de el : m-a învățat foarte multe precum:

Tata știa bine limba germana si yiddish.(era expert in Shalom Alechem) Când plecam anual la bai:

prieteni 95 de ani de viață și divinitatea sper să-mi mai dea timp (bunicul

meu a ajuns la o suta de ani)

Sa tai lemne, sa sap in gradina, tot ce trebuia reparat in casa, să tai găini

cusher,sa-mi fac singur patine din lemn si multe altele, ceea ce mă ajutat

pana in prezent sa chem rar tehnicieni la diverse reparații.

Vatra Dornei, Borsec, Herculane, Călimănești, Eforie Nord si altele , după

amiezile se adunau cunoștințele (cam aceleași) si ascultau „prelegerile” sau

anecdotele lui tata cu mare atenție (la care eu eram mândru)

Toata viața l-am admirat cu toate ca in privința părerilor sale comuniste

totdeauna mă contraziceam cu el. Mai târziu prin anii 80 a înțeles ca

comunismul a fost aplicat total greșit si a avut remușcări.

In ultimii ani din viața a suferit greu. Din cauza unei operații nereușite la

ochi a orbit si după câțiva ani si-a pierdut si auzul . Eu l-am vizitat din 1975

când am plecat in Israel ,până când sa stins din viața în aprilie 2008,aproape

in fiecare an.

*Din partea mamei, bunicii mei: Butnaru/Burlacu ,Yosef și Haya .
Mama mea Sabina cu sora ei Golditza și părinții.*

Sabina (Shlime) Burlacu/Butnaru 1913-1965

Despre mama am să încep prin a afirma că a fost o mamă iubitoare, o soție devotată, o gospodină lăudată de mulți rădăuțeni și din păcate a murit subit la 52 de ani.

Primele amintiri.

O țin minte pe mama care îmi cânta din fragedă copilărie cântece în yiddish din timpul Holocaustului. Avea un repertoriu foarte bogat (ca și tata de altfel)

Cântecele erau triste în general și de multe ori plângeam. Mai târziu a început să-mi povestească chinurile și viața groaznică pe care a dus-o în Bershad -Transnistria împreună cu cei doi copii. Mâncarea era foarte greu de obținut și toată perioada alimentul principal erau cojile de cartofi.

Frigul infernal din aceea perioadă a determinat-o să meargă noaptea la calea ferată și să demonteze traverse pentru foc. Lupta pentru supraviețuire a fost

***Sabina (Burlacu)
Stenzler***

de neimaginat. Fiul Max (fratele meu pe care îl cunosc doar din poze) a murit de foame, părinți și alte rude de boli, frig, extenuare, subnutriție sau împușcați.

Odată un soldat a scos-o pe mama din casă să o ducă undeva. Pe drum mama l-a rugat să o lase la un WC (din scânduri) și a rupt o scândură din spate și a evadat. Tot în această perioadă au circulat zvonuri că tatăl meu a fost împușcat. După câțva timp un bărbat a curtat-o, dar ea a refuzat spunând că până nu vede mormântul soțului, nu se recăsătorește.

Foarte des stăteam lângă mama când gătea. Aveam și roluri precum, să pun lemne pe foc, să supraveghez afumatul mezelurilor și altele.

Ar mai fi multe de spus despre această mama minunată, care a făcut multe sacrificii în viață, dar mă opresc aici.

Îi păstrez amintirea vie.

Yetty, Sabina și Max în 1941.

Osias și Sabina

Bondy (Bernat) Stenzler

OSIAS STENZLER

Fragmente autobiografice

*Editura „Ion Prelipcean”
Horodnic, 2015*

Fragmente autobiografice

Voi încerca să scriu unele date biografice ale străbunicii, ale străbunicului și ale bunicilor, ale părinților mei, fraților și surorilor mele, transmise prin viu grai de la părinții mei, deci autentice, precum și de la un văr al meu născut în 1944 - New York.

Despre **străbunic** știu atât, că el era Șames la o sinagogă în orașul Rădăuți. Dacă a mai avut și o altă ocupație, nu știu, nici câți copii a avut tot nu știu, dar despre bunicul știu destul de multe.

Bunicul meu dinspre mama s-a născut în anul 1848 – cu numele de Jehoischie (Șike), fiind fiul Șamesului.

Bunicul a fost meseriaș croitor. De la prima soție cu care a trăit s-au născut 8 copii: 3 feciori și 5 fete. Prima s-a soție a murit la vârsta de 37-38 de ani. Bunicul după un an s-a recăsătorit cu o femeie tânără din care căsnicie nu s-au mai născut copii. Prima soție purta nume de Chaia, în limba evreiască, iar Klara în germană, iar a doua, care se numea Miza.

Copii ai bunicului avute cu cele două soții Chaia și Miza

Nu știu ordinea în care s-au născut dar numele lor sunt acestea:

- 1 Schloime
- 2 Schaje
- 3 Itzhock
- 4 Chaie
- 5 Roize
- 6 Ester

7 Foige

Urmele rămase de la croitorie de pe vremea bunicului: au fost resturi de stofă (deșeuri), mosoare de la ață cu care bunicul a lucrat. Aceste urme noi le-am găsit în podul casei unde am locuit în str. Norocului 20 (Indengasse).

Bunicul, pe lângă croitorie se mai ocupa pe lângă casă cu creșterea de curci și curcani și mai ținea și o capră pentru a avea lapte pentru numeroasa sa familie. Bunicul a lucrat meseria lui până la moarte. El a murit la vârsta de 64 de ani. La moartea lui au mai fost numai 3 copii acasă în orașul Rădăuți, ceilalți 6 copii, 3 feciori și 3 fete au emigrat în America și Canada pe parcursul anilor 1894 -1911. Numai 2 dintre copiii bunicilor au rămas aici în Bucovina. Mama mea și o soră a mamei mai mare au plecat la Iași unde s-au căsătorit și stabilit în acest oraș. Din copiii bunicilor, o parte din ei băieți, erau muncitori și unii vânzători la o băcănie, iar fetele croitorese și lenjerese. Unul din ei era cântăreț ajutor la sinagoga cantorului.

Cei emigrați în USA și Canada toți s-au căsătorit formând familii ai căror descendenți trăiesc și azi acolo – câți pe cât știu despre ei – că am reușit să reiau legătura cu un văr al meu din partea mamei din orașul New-York în anii 1954 - 1956. Până în prezent întreținem legătura prin corespondență periodică (1983). Pe cât știu, din acești descendenți nimeni n-a emigrat în statul Israel până acuma în 1983...

Sora mamei mai mare care s-a stabilit în orașul Iași s-a căsătorit acolo formând o familie. Soțul ei era muncitor. Era un om cu o cultură vastă, simpatizant al mișcării socialiste, a lucrat meserie ca maestru în armată, în cazarma din orașul Iași. În timpul progromului de la Iași el și un ginere al lui au fost luați la prefectura poliției unde au fost împușcați amândoi.

Sora mamei a suferit mult în urma soțului ei adorat și iubit, murind de dorul lui la 5 luni de zile după moartea acestuia.

În urma acestei căsnicii s-au născut 5 copii, 2 băieți și 3 fete, din care una, care era măritată cu un frizer – a murit la o operație de stomac. Doi băieți, Leibu și Șloime, au plecat în Israel cu familiile și copiii lor, după război, iar cele 2 fete care s-au măritat la Iași având, cea mare 2 copii și cea mică un copil, au plecat și ele, în Israel. Un băiat al verișoarei cea mare s-a căsătorit aici în România și locuiește la Botoșani, lucrează ca inginer la o fabrică, iar soția sa este medic pediatru și lucrează la spitalul din aceeași localitate, au doi copii, o fată și un băiat, care are acuma 6 ani (1983)

*

* *

Despre tatăl meu.

Tata se trage dintr-o familie – din fosta provincie Galiția, localitatea Stofeiani, anexată la imperiul Austro-Ungar. El s-a născut în localitatea Podhaieriki, în 1876. A venit la Rădăuți în anii 1902-1903, unde a făcut cunoștință cu mama mea, Ester Stenzler, născută în orașul Rădăuți în anul 1881 la 11 ianuarie și cu care s-a căsătorit în anul 1904. Din această căsnicie s-au născut până prin 1920 - 9 copii, din care unul a murit la un an și jumătate (un băiat), iar ceilalți 8 au trăit până la al doilea război mondial. Tata cu mama nu erau cununați civil, ci aveau numai cununie religioasă. De aici și diferite nume pe care copii lor au purtat din partea mamei sau ai tatei și a bunicii ca : Stenzler, Soicher sau Kolber, nume care au fost înscrise în registrele de naștere din Rădăuți și localitatea Vama, amândouă în județul Suceava.

Tata a fost muncitor sortator la fabrica de cherestea Vama în anii 1903-1906. În anul 1907 s-a mutat în orașul Rădăuți unde a lucrat tot la o fabrică de cherestea până ce aceasta a fost distrusă de un incendiu în anul 1910. După acest incendiu a preferat în loc să se mute într-o altă localitate - la o fabrică de cherestea – a intrat într-un atelier unde se umpleau

sifoane, la un anume Guttman, str. Putnei, fostă str. Voitinel, unde și azi tot se mai face această muncă. Aici el suferise un accident de muncă, nepurtând ochelari de protecție și în timp când umplea sticla de sifon, aceasta a explodat și un ciob sau o bucăciță de sticlă i-a intrat în ochiul stâng. În urma acestui accident acel ochi nu a putut fi recuperat și i-a fost extirpat și a rămas cu un singur ochi. Toată viața lui – cât a trăit - a purtat ochelari pentru a masca în parte ochiul pierdut.

Tata era un om habotnic religios și păzea toate prescripțiile religioase conform Bibliei, așa precum a fost educat la părinții lui de acasă . Se știe că evreii din Plolonia au fost foarte credincioși.

După nenorocirea lui – cu ochiul – tata a trecut la o muncă brută, adică se angaja la tăiat lemne de foc la oamenii din oraș, din a cărei muncă câștiga existența zilnică.

Este adevărat că tata știa să lucreze și puțină dulgerie, dar acolo unde am locuit n-a avut spațiu să-și facă un loc pentru această muncă, așa că a preferat să facă munca arătată, de mai sus. Locuința pe care mama a moștenit-o de la bunica, consta dintr-o singură cameră cam de 5x3 m cu doi stâlpi sprijiniți la mijlocul camerei, un singur geam la apus și două geamuri spre răsărit, spre curte, o tindă care continua cu un mic grăjduț, cu geamlâc, tot spre apus. Această mică locuință era lipită în dreapta și în stânga de alte două locuințe așa că un w.c. al nostru, nu aveam, fiind nevoiți să-l folosim în comun cu al vecinilor.

La izbucnirea războiului mondial din 1914-1918, tata avea vârsta de 38 de ani și cu toate că avea lipsă un ochi, se temea să nu fie luat în armată. L-au mobilizat la săpat de tranșee – că în armata care se făcea la austrieci, era caporal și a hotărât să plece în refugiu în Cehoslovacia unde a stat în Boemia Maraviga-Ostrovia timp de 4 ani până la întoarcerea sa în 1919, la sfârșitul războiului, așa că mama a rămas cu noi, cei cinci copii, din care cel mai mare avea 9ani și cel mai mic 2

ani. Datorită acestei temeri el ahotărât să se refugieze. Mama, singură, a avut grijă de noi, copiii, 4 ani.

După ce tata a venit acasă din refugiu, în anii aceia **1919-1926**a început din nou să muncească la tăiatul lemnului la oamenii din oraș, având acum câte un ajutor dintre noi, copiii săi. Noi, care eram deja mărișori, de 5-6 ani și așa mergeam cu el să-l ajutăm la pus lemnele - pe care el le crăpa, iar noi le stivuiam, așa că masa era îndestulată în ce privește mâncarea. Prin ajutorul nostru situația materială a fost mult ameliorată. Cu toate că eu eram ucenic și fratele meu tot, am continuat să-i dăm ajutorul nostru în muncă.

Afară de ajutorul la lemne, fratele meu și cu mine care deja câștigam la meseriile noastre, le dădeam fiecare câte un ajutor în bani, după posibilitățile noastre.

Iarna această muncă era mai grea, atât pentru tata, cât și pentru copii deoarece nu eram echipați cu îmbrăcăminte caldă, mai special, cu încălțăminte, că după război nici nu se prea găsea și nici bani pentru așa ceva nu ne puteam aduna, lumea fiind foarte necăjită.

Și totuși, în aceste condiții de trai, la limita supraviețuirii, în familia noastră au mai venit pe lume trei copii: 2 băieți și o fată până în anii 1923-1924. Până în anul 1927 tata s-a ocupat tot cu tăiatul lemnului, iar din anii 1927-1930 s-a ocupat cu o tarabă ambulantă, vânzând bomboane, sifon, chifle, cornuri și pâine pe care le lua cu comision sau în remiză de la proprietari.

Tata era un om cinstit, foarte hobotnic și religios așa cum am mai arătat, n-a cârtit niciodată împotriva sorții sale.

În anul 1930, la începutul lunii mai, el s-a hotărât să plece la o soră a sa, care a locuit pe atunci în orașul Kolomea (în Galiția), cu gândul să nu mai revină acasă la familia lui, pe motivul că o soră a noastră s-a încurcat cu un băiat din Cernăuți, care lucra în Rădăuți unde era brutar de meserie, câștiga atunci mulți bani, e adevărat că era un specialist căutat

și bine plătit (200 de lei pe noapte, 1929-30). Pe lângă această calitate avea și altele, cânta foarte frumos și era dansator bun, dar era, din păcate, un bețiv. Sora noastră a rămas gravidă, ceea ce a ascuns față de părinți cât timp a putut. O lună sau două înainte de a naște sora, tata a spus mamei despre hotărârea lui de apleca din Rădăuți la surorile sale. Tata a iubit-o foarte mult pe mama dar n-a putut să treacă peste concepțiile sale habotnice și religioase – ca să rămână totuși acasă – și s-a hotărât pentru plecare.

Întâmplarea a făcut ca să mă întâlnesc cu tata la 2 sau 3 mai 1930, pe drumul Voitinului, de unde a pornit de acasă. L-am condus o bucată de drum și atunci el mi-a destăinuit adevărul - motivul - că îi este rușine de oameni de ce a putut să facă fata lui. Am încercat să-l înduplec să nu-și părăsească familia, dar totul era în zadar.

La plecare era îmbrăcat în costumul cel bun pe care îl avea și un pardesiu pe care îl avea în rucsac pe spinare. Cășul îl purta cu un lanț de metal dublu așa cum se purta. Bani - nu știu cât avea la el – nu cred că putea să aibă mulți bani. Granița a vrut s-o treacă pe la Berhomet ca să ajungă la sora sa în Kolomea. În drumul lui spre graniță el a fost atacat de niște criminali care l-au jefuit și bătut până la nesimțire, după ce l-au aruncat într-un șanț unde l-au găsit niște oameni care au trecut pe acolo fiind zi de târg în localitatea Berhomet.

Întâmplător a fost și un evreu de meserie cizmar, cu nume de Moritz Weber, care l-a recunoscut și, în urma căreia, evreul l-a adus acasă cu un autobuz care circula pe acolo. Când a fost adus acasă nu era în stare să vorbească nimic, nici să arate prin semne ce a pățit. Atât că era plin de semne de loviri cu un obiect tare peste tot corpul lui, inclusiv, capul. Tata a murit la 24 de ore după ce a fost adus acasă. Era încă tânăr, avea 54 de ani, iar noi, copiii, am rămas orfani de tată, principalul stâlp și sprijinitor al familiei. Aveam să o ducem și mai rău.

Poliția care a fost anunțată de acest caz nu a urmărit să descopere pe acești răufăcători. Așa s-a terminat, în mod tragic viața tatălui meu care a trăit în credința de Dumnezeu, ca Iov, răbdând și suportând viața aceasta haină, pe care am încercat s-o descriu în aceste puține rânduri.

Tot în acele locuri după vreo 2-3 ani a mai fost omorât un alt tăietor de lemne, Șloimale, și abia atunci poliția a demarat cercetări. Acest răufăcător s-a trădat între timp și a fost arestat și predat la judecătoria din Rădăuți, aflând toate acestea din relatările fratelui meu prin scrisorile primite din Israel.

Mama n-a avut nici o meserie, dar era o gospodină cunoscută în orașul Rădăuți, așa că în timpul când tata era în refugiu 1914-1918, mama a întreținut familia cu cei 5 copii făcând diferite munci la casele oamenilor mai avuți, mai ales la o femeie care se ocupa cu vânzarea de pâine și pe care mama o ajuta la lucru, la făcut pâinea și la copt într-un cuptor în care încăpeau 10-12 pâini de câte 2 kg. bucata. Mama mai făcea gogoși, chifle și colăcei mici pe care le vindea soldaților fiind ajutată de fratele cel mare. Aceste copturi le vindea la soldații ruși, unguri, austrieci, care erau atunci pe rând la noi. Se știe că în Bucovina erau lupte pentru poziții cheie și că eram ba sub ocupația rușilor, ba a ungarilor sau a armatei austriece, așa până în 1918-1919 când Bucovina a fost realipită României. În aceste condiții grele, mama noastră mică de stat și slabă ne-a întreținut pe noi, copiii, crescându-ne până la venirea tatălui de la refugiu în 1919.

După moarte violentă a tatei, mama a rămas văduvă la vârsta de 49 de ani, cu 5 copii de îngrijit, dintre care 2 erau la meserie. Un frate - la croitorie și o soră la lenjerie, și anume Sehmiel și Etel, fratele cel mare, Moishe, era în armată. Eu, Șike, am lucrat atunci în orașul Cernăuți, unde am fost înștiințat de nenorocirea tatălui de către susnumitul Moritz Weber. Ceilalți, între vârste de 6-9 ani și ceilalți 2, care erau

deja în meserie, au fost sub îngrijirea și supravegherea mamei mele, până la deportarea populației din Bucovina în Transnistria. Și mama noastră a avut tot un destin nefericit, asemenea tatălui nostru.

În drumul de întoarcere spre țară, ieșind din lagăr, mama noastră a suferit un accident și nu a mai putut veni, rămânând în lagărul Graboveți, unde a murit în anul 1944, în luna mai, în urma unei fracturi la picior la regiunea șoldului. Neavând condiții de tratare a acestei fracturi s-a necăjit așa până la moartea ei. Mama, soția lui Sehmie și soția lui Berte și copilul - toți patru sunt îngropați într-o groapă comună la Graboveți.

*
* *

Despre frații și surorile mele.

Fratele meu cel mare, Moische, a intrat ca ucenic la meseria de cizmar. După 3 ani de ucenicie a devenit - la 16 ani – calfă calificată. La maestrul la care a făcut ucenicie a mai lucrat cam 3-4 ani. În anul 1927 a plecat să lucreze în orașul Seletin – azi în URSS. Câte a îndurat ca ucenic în acei 3 ani, mai ales din partea unui lucrător cu nume Hirsche, nu ne-a mai spus, numai ofta când își amintea. În anii 1928-1929 a lucrat alți doi ani, ca maestru la alt maestru, Bercu, care era și patron. Patronul, care era foarte mulțumit de munca lui, i-a încredințat un mic atelier în Landhaustrasse pe care el l-a condus singur până a plecat să facă stagiul în armată la Craiova, la arma Cavalerie și unde a stat până în 1931.

Când s-a eliberat din armată a intrat la un maestru cizmar, Butnaru și după ce s-a îndrăgostit de o fată a meșterului pe care a luat-o de soție, el și-a deschis un mic atelier pe cont propriu. Soția sa era tot meseriașă și anume richituitoare. Toți

anii, cât au trăit ei, ea l-a ajutat în munca lui, că știa destulișor și cizmărie.

În această căsnicie s-au născut 2 copii: o fată Malvina și un băiat Srul. Ei au locuit în casa părinților soției sale.

Viața lor a decurs în înțelegere. În anul 1940 au fost și ei deportați împreună cu socrii, cu familia lor cu încă 4 copii.

Fratele cel mare, Moishe, care a emigrat cu toată familia sa în Israel, a murit în urma unei meningite, iar soția sa, de un cancer la ficat. Copiii lui, băiatul și fata, care s-au căsătorit încă în Rădăuți, au și ei la rândul lor copii și nepoți. Fratele a murit în anul 1972 și cumnata în anul 1978, în lunile decembrie 17 și noiembrie 1978, sau, după calendarul evreiesc, fratele în 12 zile ai lunii Cheșvan, iar cumnata în 8 zile ai lunii Cheșvan. (1972-1905=67, 1978-1905=73).

Ceilalți 4 copii, două fete și doi băieți, au rămas să locuiască cu mama în aceeași casă pe str. Șerpuită nr. 27, compusă dintr-o cameră și dormitor pe care mama a cumpărat-o după vânzarea casei moștenite de la bunic din str. Norocului nr. 20.

Sora mea mai mare era de meserie lenjereasă și a lucrat această meserie acasă. La 16-17 ani s-a îndrăgostit de ea un băiat din Rădăuți cu care a avut relații intime pe care mama le-a tolerat. Când fratele cel mare, Moische, care a lucrat în Cernăuți, a venit din Seletin, am plecat împreună cu el ca să facem cunoștință cu băiatul de care sora cea mare s-a îndrăgostit. Fratele l-a recunoscut. Era băiatul acela ce a lucrat la o brutărie tocmai în strada unde fratele a avut gazdă și a știut viciul băiatului de băutor de rachiu și alte alcooluri. Și dacă el a spus și eu la fel, că acest băiat nu este pentru ea, ea a răspuns că dacă nu o lăsăm să-l ia pe Idale Blum atunci își va curma viața prin a se arunca în fântână. Chiar 5 metri dintanță de la casa noastră era o fântână... Eu și cu fratele meu cel mare n-am fost de acord, dealtfel nici nu se luau în seamă părerile noastre în

problema aceasta, de aceea n-am avut prea multe legături cu ei, fiindcă noi nu eram de acord ca să se lege de acel om care a nenorocit-o pe viață, că era păcat de ea, căci era o fată bună. A luat, totuși, cununia religioasă mai înainte de nașterea copilului – încă în Rădăuți, dar au locuit apoi la Cernăuți, într-o locuință la subsol, în periferia orașului, până la deportarea lor în Transnistria.

Un frate mai mic, cu nume de Schmiel, a învățat întâi meseria de șofer, dar după 1-2 ani a trecut să învețe și el meseria de croitorie la vârsta de 14-15 ani la un văr al mamei, cu nume de Stenzler. Chascol a mai lucrat și el la alți patroni. Când mi-am deschis un atelier de croitorie l-am convins să vină să lucreze în atelierul meu care a fost în casa mamei noastre.

Fratele acesta s-a îndrăgostit de o fată care a locuit vis a vis de casa mamei. Această fată era blondă, frumușică, singura fiică la mama ei – văduvă. Tatăl fetei era administrator la un boier la Siret sau lângă orașul Siret. Și într-o zi când s-a dus la control la un taur care se pare că nu era legat, sau era dezlegat de lanț, l-a luat pe neașteptate în coarne și l-a împins la peretele grajdului, omorându-l pe loc. Soția lui nu s-a mai recăsătorit și a trăit numai pentru fiica lor, și după ce aceasta s-a măritat cu fratele meu, au locuit împreună în locuința mamei fetei. Din această căsnicie s-a născut un singur copil de sex masculin.

La ei era o căsnicie fericită care a continuat până la deportare, unde a murit soția, copilul și soacra într-un timp foarte scurt, adică într-o singură lună – în anul 1942, în luna martie. La 1 martie soacra, în vârstă de 53 de ani, în 15 martie, copilul în vârstă de 3 ani și soția sa în vârstă de 22 de ani (25 martie 1942). După ce a fost readus în țară s-a recăsătorit în orașul Rădăuți din care căsnicie s-au născut doi băieți cu numele de Mendel și Strul. A lucrat fratele meserie de croitorie pe cont propriu în locuința sa aproape până la emigrare în statul Israel.

Acești doi feciori ai lui sunt căsătoriți și au și ei la rândul lor copii, primul o fată de 16 ani și al doilea - doi băieți între trei și șase ani (în 1982 când am fost în vizită la copiii mei).

Cealaltă fată, sora Reizala (Rosa), care avea 15-16 ani, era cea mai frumoasă dintre fetele noastre și cea mai ascultătoare. Pe dânsa noi, frații în special, cei mai mari, am iubit-o mult de tot pentru aceste calități ale ei.

A învățat bine și la școală și a lucrat cu sora acasă lenjerie în timpul liber ajutând-o și pe mama la gospodăria casei.

Un frate cu nume de Abram a intrat în atelierul de croitorie al meu pe care l-am deschis în Rădăuți în anul 1934 pentru a învăța meseria de croitorie. Era un băiat liniștit și disciplinat și a învățat repede meserie. Îi plăcea să citească mult și citea de toate. El a plecat în anul când s-a cedat Basarabia și Bucovina de Nord la URSS, în orașul Cernăuți unde a lucrat meseria pe care a învățat-o de la mine. În anul izbucnirii războiului între Germania și URSS el se evacuează în interiorul țării la URSS, plecând în Asia sovietică, unde a fost mobilizat în mină de cărbune și a căpătat cetățenie sovietică. După război a revenit la Cernăuți cu soția sa Manea cu care s-a căsătorit.

Iar cel mai mic (frate) a intrat la un atelier de tinichigerie de specialitate unde a prins și învățat această meserie în timp de 2 ani în loc de 3 ani. Meșterul lui, un meseriaș cu vederi progresiste a recunoscut capacitatea și cunoștințele lui de lucru și l-a salarizat pe al treilea an pe când mai era ucenic cu contract de ucenicie în mod onorabil. Aici la tinichigerie el a lucrat până ce a plecat și el la Cernăuți unde și-a perfecționat meseria. În Cernăuți el a fost propus de către

colectivul de muncă unde a lucrat, la o școală de meserie superioară.

Acest frate a fost deportat – împreună cu cele două două surori care au fost cu domiciliul în Cernăuți – în Transnistria de unde nu s-a mai întors viu. El a murit de o moarte tragică...de care fratele meu, Schmiel, de multe ori a refuzat să mi-o relateze. Unii cunoscuți mi-au povestit despre moartea sa, dar numai presupuneri. A crescut înalt și voinic când era de 17 ani și când a fost deportat la Moghilev (tot Transnistria) unde a murit în luna octombrie 1942.

Iar **surorile mele Klara, Etel, Reizale** și soții lor și copilul lui Klara, o fetiță de câțiva anișori, toți au murit în iarna 1942.

*
* *

Câte persoane din familia mea au fost deportate și câți oameni din familia noastră au supraviețuit din deportare din Transnistria.

Din Rădăuți, din familia mea au fost deportați:

Mama cu cei doi copii Reizale și Idale,

Fratele, soția cu cei doi copii Sruliu și Malvina,

Soția mea cu doi copii - Jeti și Max,

Soacra și o soră.

Eu eram internat la Târgu-Jiu.

Fratele Schmiel cu soția și un copil și soacra.

Cei din Cernăuți, tot din familia mea au fost:

Sora Klara cu soțul și un copil și cumnatul,

Sora Etel cu soțul,

Sora Reizala cu soțul,

Fratele cel mic Idale.

Cu soția mea au mai fost deportate mama și o soră a ei mai mică. Soacra ei a murit acolo de boale și subnutriție.

La fel și soacra fratelui Schmiel.

Deci din 25 de persoane au rămas în viață numai 7 persoane, care și din aceștia fiecare a trecut prin boli, foame și alte privațiuni.

*

* *

Despre războiul civil din Spania.

În acest război din Rădăuți au plecat 3 voluntari cu numele de Goth, Meier și Vasile, toți membri ai UTC din Rădăuți. Doi din ei s-au întors, iar al treilea a fost dat dispărut. Primii doi au fost intelectuali, iar al treilea, Vasile, era cioplitor în pietre funerare.

*

* *

Refugiul din 1939.

Populația din Polonia – cei care s-au refugiat în războiul dus de armatele lui Hitler – au trecut și frontierele din Bucovina, trecând și în orașul Rădăuți în număr de câteva sute.

La noi în oraș sau oprit mulți din acești refugiați, și la mine în atelier am primit pentru două nopți de dormit câțiva, 10-12 care au plecat de aici.

O parte din acești refugiați din Polonia au fost cazați un timp în lagărul Târgu-Jiu, unde, până atunci, în 1939, fuseseră internați deținuți politici români.

*

* *

Rebeliunea în orașul Rădăuți

În zilele acelea am trăit atât eu cât și soția mea în cea mai mare încordare știind în ce pericol ne aflăm, când au venit din câteva sate de lângă Rădăuți: Vicovu de Jos și de Sus, Straja, Volovăț, Horodnic, înarmați cu ciomege și altele, am

tras rulourile și am închis atelierul pe care îl aveam atunci pe str. Ștefan cel Mare nr. 25 – azi spitalul de neurologie – așteptând ce va să fie. Au fost arestați 5 bărbați, un bijutier ceasornicar, al doilea, Schaffer, al treilea, Hirsch, iar în oraș unul, Tonenbaum și altul, Herșcovici; primul avea un magazin de stofă iar al doilea o cârciumă mare.

Toți aceștia au fost duși de legionari la poliție, unde primii doi după câteva ore au venit acasă, batjocoriți, fără haine și căciuli iar ceilalți doi au fost omorâți în bătaie . Unul din ei a fost omorât cu un ciomag mare. Au fost predate familiilor lor a doua zi cadavrele lor. În ziua rebeliunii un alt bărbat a fost molestat în strada Ștefan cel Mare; el era procurist la o bancă de credit, se numea Hener.

*

* *

Date biografice din viața mea.

Școala

M-am născut în anul 1909 martie, în orașul Rădăuți, str. Norocului 20, din mamă casnică, tata, muncitor salahor la o fabrică de cherestea în Rădăuți până aceasta a fost distrusă de un incendiu. După aceea a trecut la o sifonărie unde a umplut sticle cu sifon, și la o explozie el a fost lovit de o așchie de sticlă la un ochi care în urma acestei explozii a fost nevoie să fie extirpat și așa a rămas cu un singur ochi.

Tata era un om credincios și religios, ne-a înscris la cheder - școala evreiască - la vârsta de 5-6 ani (pe băieți, unde învățam din cărțile de citit și traduceri și la vârsta de 8-9 ani din biblie și altele). La 9 ani am fost înscris la școala primară anul școlar 1918/1919. Fiind sărac de acasă nu prea am avut rechizite școlare, decât un caiet confecționat de mama și la școală în cartea de citire m-am uitat la un școlar care avea așa ceva. Primul caiet mi-a dăruit o învățătoare a mea, de care îmi

aduc aminte și numele ei și nu l-am uitat. Era de naționalitate germană, Gertrude Nahrgang. În clasa a doua părinții mi-au cumpărat o carte de citire, adevărat nouă, dar o carte de aritmetică tot n-am avut, ajutându-mă cu cele ale colegilor mei de la școală. În schimb în clasele 3-4 am avut toate cărțile cele necesare în anii acei 1921-1922, carte de citire, matematică și științe naturale, cred și o mică carte de geografie.

Atât la cheder, cât și la școala primară, eram un elev sânguincios, având note bune și foarte bune. Cele 4 clase primare le-am trecut cu bine și am primit certificatul de absolvire de 6 clase, luând în considerare menționarea că am fost elev bun. Învățătorul meu din clasa a 4-a B - Massir - mi-a propus să continui școala, dar părinții mei n-au putut să-și permită acest lucru că era legat atunci cu diferite cheltuieli.

Ucenic

Așa că s-a hotărât - și eu eram de acord - să intru ca ucenic la o meserie de croitorie de dame și așa am intrat la primul meu maestru de croitorie, Adolf Wining, care ținea atelierul împreună cu cumnatul lui, Ule Ranehbach, în str. Ștefan cel Mare, pe atunci Kirehengasse. În acest atelier au lucrat ca lucrători și lucrătoare 5-6 oameni. În acest atelier am lucrat numai 4 luni neputând suporta șicanele maestrului Wining, care era un om destul de nervos. La o ceartă cu el, am plecat și nu m-am dus la lucru, am stat acasă câteva zile după care m-am angajat cu contract de ucenicie pe timp de 3 ani la un maestru Soldinger Ițic (Ringplatz), un om religios și credincios care era și epitrop la o sinagogă din Rădăuți din str. Voitineli, acum str. Putnei. Acest maestru lucra cu două fete ale sale din cele cinci pe care le avea. Două fete au lucrat tot croitorie de dame, la un alt patron, tot din Rădăuți, Piața Republicii (fost Rigplatz), iar soția maestrului era croitoreasă de lenjerie și avea o mașină de cusut Singer mică cu care își cosea comenzile ei. Avea și o ajutoare la lenjerie (practicantă).

Atât maistrul, soția sa, cât și fetele țineau la mine, ajutându-mă să-mi însușesc meseria, și cunoscând situația mea de acasă, mi-au dat de nenumărate ori mâncare la prânz cât și seara. La început când am intrat la acest meșter, m-a plătit cu 50 de lei pe lună și treptat, treptat, mi-a mărit – singur – leafa, până la 2 ani la 200 de lei pe lună. Dar totuși am plecat și de aici când mi-a refuzat la cererea mea mărirea lefei.

Am intrat în activitatea politică

În anul **1922** am fost atras la tineretul social-democrat de către un băiat din strada noastră care era tot croitor cu numele de Iosel Kronefield. El mă invitase la o adunare de agitație – cum se obișnuia atunci pe la tineretul social democrat – unde vorbea un muncitor cu numele de Hartman Antskel. Într-adevăr, mi-a plăcut cum și ce a vorbit și chiar atunci am făcut o cerere tip pentru a fi primit ca membru la tineretul social-democrat din orașul Rădăuți. Sediul Partidului Social Democrat era atunci în strada Putnei, fostă str. Voitinului și Tineretul Social Democrat era o secție a P.S.D. Acest sediu era închiriat și era compus din 3 camere mari și un hol. În aceste camere se țineau adunări, ședințe și serbări și ceaiuri cu dans.

După 8 zile am fost primit în baza cererii mele **ca membru al tineretului P.S.D.** Era la sfârșitul anului 1922, cam la vârsta de 14-15 ani. Am început să frecventez foarte mult sediul tineretului și mi-am făcut mulți prieteni și prietene dintre cei care tot veneau aici. Discutam diferite probleme care ne preocupau și la cele pe care nu le înțelegeam ceream lămuriri de la membri cei vechi ai partidului care bineînțeles ne lămureau la întrebările noastre.

M-am înscris la biblioteca partidului de unde mi s-a recomandat de către bibliotecar cărți pe care le citeam. Bibliotecarul care era un om cu școală mai multă, la înapoierea cărților discuta cu mine despre cartea citită de mine. În primii 2-3 ani citeam cărți de literatură în limba idiș, limba mea

maternă, scriitori clasici ca: Șulem Aleichem, Mendale Moicher Sfurăm, Salom Asch, Avrum Reizen, I.L. Peritz și o carte de un luptător socialist care descrie viața lui din timpul țarismului cu numele de Vladimir Medesu de Maris, Rosenfel și alții. Mai târziu în anii 1926-1929, în urma recomandărilor din partea bibliotecarului și a unor P.S.D-iști mai vechi ca: Hartman, Klinger Phobus am început să citesc cărți despre socialism dintre care primul programul din Ehrfurd, carte care dezbătea programul Partidului Social Democrat, Robert Owen, Saint Simon, ca să mă opresc la studierea de cărți de socialism științific de Karl Kautsky, Karl Marx, Friedrich Engels, „Femeia și socialismul” de August Bebel și de Klara Zetkin, Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg. Toate aceste cărți le-am citit în limba germană. Știam limba germană că am făcut cele 4 clase primare aproape numai în această limbă. Limba română s-a predat atunci câteva ore pe săptămână. Am studiat mult aceste cărți sus arătate, fiind din ce în ce mai entuziasmat și convins că socialismul este viitorul clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare. Pot să spun că în anii aceia 1926-1929 am devenit un propagandist al ideologiei socialiste, devenind popular în cadrul tineretului P.S.D. În anul 1925 am fost ales – la o adunare organizatorică asistat de președintele partidului dr. Drimca Mendel – în comitetul local, primind funcția de casier al tineretului P.S.D.-ist. De aici înainte am început iau parte direct la treburile care interesau pe membrii organizației de tineret în ceea ce privește educația socialistă, fiind destul de bine pregătit din punct de vedere ideologic. Plus de asta m-am bucurat deja pe atunci de o oarecare popularitate în sediu și în oraș în rândul tineretului.

Am fost angajat ca și calfă, ajutor, la un meșter, la un atelier tot de croitorie de dame la un numit Heitner Leizer din Knabeuschilgane, unde am fost plătit cu o sută de lei pe săptămână (în anul **1924**). Și aici au lucrat doi lucrători și o

lucrătoare. În special acea lucrătoare care a lucrat în București s-a ocupat foarte mult cu specializarea mea în această meserie. O chema Pepi, o femeie foarte bună la inimă, cât am lucrat în acel atelier sub observația ei. A mai lucrat aici un frate al maistrului care într-o zi dimineața când a venit la lucru m-a certat și mi-a dat o palmă, după ce l-am contrazis, ceea ce n-am putut suporta și am plecat și de aici după aproape un an de zile. Pe atunci aveam 150 salariu pe săptămână în 1925 toamna. Fiind deja calificat am mai lucrat la un patron care m-a plătit mai bine decât la acela de unde am plecat, dar și de aici am plecat după 4 luni, că în acest atelier căci nu se făcea lucru de calitate, ceea ce îmi displăcea. M-am angajat ca practicant la o croitorie bărbătească și de uniforme militare unde am lucrat până la sfârșitul verii anului 1927 însușindu-mi și meseria aceasta, ca în ultimele luni să fiu bine plătit de acel meșter, Maier Wolf Guttman, din str. Putnei (fosta Voitinellstrasse).

Muncitor calificat

În anul 1927 toamna, fratele meu care a lucrat la **Seletin** m-a îndemnat să vin și eu să lucrez acolo la o croitorie bărbătească, unde voi câștiga și mai bine (cu gazdă). I-am urmat sfatul, și chiar avea dreptate, m-am îmbrăcat bine și mi-am făcut multă lenjerie și am putut da la părinți un ajutor mai mare decât până atunci, făcând mamei diferite cadouri în îmbrăcăminte: un fular, rochițe, ghețe, pantofi și alte lucruri deosebit de frumoase pe vremea aceea.

În Seletin am lucrat cu încă trei băieți, unul din Cernăuți și unul din orașul Siret. Primul - Water Iosef, al doilea - Baran Idel și al treilea, tot din Cernăuți (pare-se), Goldstein?

În timpul cât am lucrat la Seletin am avut o prietenie strânsă cu mulți muncitori meseriași care au lucrat acolo, veniți din orașele Cernăuți, Rădăuți, Siret, să lucreze la diferite meserii ca: croitori, cizmari, frizeri și tâmplari. Am făcut cunoștință cu câțiva oameni cunoscuți cu vederile lor

progresiste ca: dr. medic Klaper, avocat Tröhlich și dr. Gaster. Mai târziu, după 23 august 1944 îi găsesc în orașul Rădăuți ca membri ai PMR pe frații Fuchs, Sefeovici, croitori și prim tâmplari.

În anul **1928** vine un muncitor croitor din Polonia, tot din mișcarea tineretului social-democrat cu nume de Süssman. Mama lui a fost originară din Seletin. Muncitori meseriași care au lucrat în Seletin, au lucrat atunci câte 12-14 ore pe zi și au început să revendice reducerea acestor norme de muncă la 10-12 ore ceea ce au obținut după diferite acțiuni mici făcute de ei prin refuzul de a lucra program prelungit în unele ateliere de muncă, sau chiar prin plecarea lor în orașele de unde au venit aici. În anul 1928 am reușit să nu lucrăm în ziua de 1 mai. Ne adunam în centrul Seletinului neorganizați purtând discuții despre această zi de sărbătoare a clasei muncitoare.

În anul 1928 cei doi din Cernăuți au cerut mărirea salariului, ceea ce maestrul și fiul lui care conducea atelierul le-a refuzat categoric. Atunci acești doi lucrători au hotărât să plece acasă la Cernăuți, și eu m-am solidarizat cu ei, că atunci eram membru la tineretul social-democrat și am părăsit și eu pe acești patroni la care pot să spun că am avut o situație foarte bună din orice punct de vedere, casă, masă, spălatul rufelor și salariu foarte bun, cam 800 de lei în anul acela, asta însemnând mulți bani pentru meseria de croitor.

Venind iarăși acasă n-am găsit de lucru. Mai bine zis patronii de aici nu s-au grăbit să mă primească la lucru din cauza convingerilor mele socialiste pe care ei le cunoșteau.

Vicepreședinte P.S.D. pe Rădăuți

În anul **1928**, după venirea mea din Seletin, am fost ales ca vicepreședinte al tineretului social-democrat din Rădăuți și am plecat, în grup de 15 băieți și fete la o colonie de vară în localitatea **Bănila pe Siret**, azi în U.R.S.S. pe timp de 15 zile. Acolo au venit doi băieți din partea tineretului P.S.D. Cernăuți,

cu nume de Zimet și Rubinger, care au făcut cunoștință cu noi, 2 băieți din Rădăuți, unul - Kupferschmidt Simon și cu mine. După câteva zile de împrietenire cu noi ne-am propus să studiem sistematic teoriile marxiste, lucru cu care eram de acord, convingându-ne că acest sistem ne va permite să înțelegem mai bine scrierile lui K. Marx. La plecarea din această colonie am primit instrucțiuni din partea celor doi sus arătați ca să formăm asemenea grupuri de câte trei cu care să continuăm aceste studii sistematice de marxism în orașul nostru Rădăuți. Totodată ni se atrăgea atenția că nu trebuie să știe nimeni de aceste grupe și nici de studiile noastre. În cursul anilor 1928-1929 noi am cuprins aproape 70-80 % din tinerii și tinerele în aceste formații de grupe ale tineretului P.S.D. din Rădăuți.

Negăsind de lucru, am plecat în căutare de lucru în afară de granițele Rădăuților.

Am lucrat 2-3 luni la **Siret**, 4-5 luni în orașul **Vatra-Dornei-Băi**, după care am revenit acasă la sfârșitul anului 1928, unde am rămas în orașul Rădăuți și am început să lucrez acasă pe cont propriu croitorie, primind de la diferiți oameni și prieteni ai mei din copilărie numeroase comenzi. O mașină de cusut mi-am cumpărat de ocazie pentru suma de 3000 de lei. Am lucrat așa acasă la mama, dar începând din toamna anului 1928 până în toamna anului 1929 am lucrat la un patron care m-a primit să lucrez la el – cu condiția să nu fac agitație în atelier între muncitori. Dar totuși, la un conflict de muncă în acest atelier unde am fost eu acuzat ca instigator, patronul mi-a dat un preaviz de 14 zile pe care nu l-am făcut și am plecat din acest atelier.

În anul **1929** am fost chemați 2 din Rădăuți, subsemnatul și Kupferschmidt pentru a face cunoștință cu un tovarăș din Cernăuți. – invitația a fost făcută de tov. Haber-

Invanier – Schor care era inginer și avea titlul de doctor în filosofie. Acesta era omul care conducea în Cernăuți aceste cercuri de studii marxiste la fel și sora sa care era profesoară la universitatea din Cernăuți. Am rămas pentru un curs de aceste studii 2 săptămâni, venind acasă și continuându-mi munca după instrucțiunile date de acest inginer. Acest inginer cu sora sa erau originari din orașul Sadagura de lângă Cernăuți azi U.R.S.S.

După cele două săptămâni la Cernăuți mi s-au dat indicații ca să-mi închiriez o locuință secretă unde au venit tovarăși tineri de la regionala Cernăuți, pentru ca noi să continuăm pregătirile noastre marxist-leniniste de cei doi, unul cu numele de Rubingen, care era un intelectual iar al doilea - un muncitor tâmplar. Primul a lucrat la radiodifuziune, la emisiunea pentru minoritățile conlocuitoare.

În iarna **1929-1930** am plecat din Rădăuți la Cernăuți să caut de lucru, ceea ce am găsit și am lucrat la început la o croitorie bărbătească ca specialist de pantaloni timp de o lună, ca după aceea să mă angajez la un patron de croitorie de dame unde am lucrat până la rechemarea mea de către grupurile noastre – la Rădăuți în vara **1929**. Doi dintre acești tovarăși au venit la mine în acest scop, adică pentru o mai bună organizare a acestor grupuri UTC din oraș și în două sau trei sate plus Seletin. Era în 1929 când se puneau problema de dezvoltat munca politică în acest timp.

În urma unei pregătiri a mea am ținut o conferință în fața Tineretului Social-Democrat în orașul Siret în **vara 1929** cu o participare de 70-80 de tineri.

În această sală cu ocazia unei manifestații s-au infiltrat câțiva legionari și cuziști care au provocat o încăierare care s-a soldat cu doi răniți grav și cinci răniți mai ușor, manifestatie care care era culturală nu s-a mai ținut. Răniții au fost băieții

noștrii de la autoapărare, Hendel, Furnier, Țugui, Braier, Plosceac, Sandu și alții. Primii doi erau cei mai grav răniți.

O altă încăierare a avut loc cu ocazia zilei antirăzboinică - 1 august - la sediul PSD în str. Caragiale pe atunci Krubelgasse, între noi, comuniști, și social-democrați. După ce a vorbit un tânăr de la PSD, unii din noi au cerut cuvântul, în timpul când au fost mereu întrerupți în urma cărei acțiuni s-a iscat acea încăierare care s-a soldat cu răniți din ambele părți. Atunci un simpatizant al nostru cu nume de Velnicer Gr., un bărbat foarte voinic a luat apărarea foarte eficace lovind în dreapta și stânga pe cei care au făcut această provocare.

Într-adevăr în luna **noiembrie 1929** am avut o percheziție acasă la mine (la mama) în prezența șefului siguranței dr. Cudla și comisarul Mironescu. La plecarea lor după percheziție mi-a spus ca să am grijă să-mi văd de lucru căci m-au găsit acasă lucrând.

Secretar U.T.C pe Rădăuți

Tot în toamna aceluiași an, **1929** sunt numit **secretar** al Uniunii Tineretului Comunist din orașul Rădăuți, fiind schimbat întreg comitetul care a fost înaintea noastră. Aastă schimbare s-a făcut de către delegatul regionalei, un tovarăș Terlețki (sau Susureac), ultimul a lucrat la ziarul Vornvarte, ziar în limba germană, organ al P.S. Democrat.

Comitetul a fost compus din următorii membri: Stențler, Soischer, Kupferschmidt, Georgescu și Dascăl.

După numirea mea ca secretar am primit arhiva de la cei din fostul comitet într-un loc bine camunflat. De fiecare dată când a venit un delegat de la regionala din Cernăuți aducea material conspirativ pe care îl prelucram în comitet și în celule. Din cei care au venit ca delegați din Cernăuți erau: Haber-Invanier, Susureac, Terlețki. Terlețki a ținut o adunare secretă în str. Tirului unde au luat parte 30-35 de oameni, Haber-

Invanier a ținut o altă întrunire în luncă, lângă cimitirul evreiesc, unde au luat parte 80-90 de oameni. La aceste adunări s-a vorbit despre situația politică internațională. De fiecare dată când venea un delegat, aducea materiale conspirative, circulare ale Comitetului Central și ale Regionalei care erau ascunse într-un loc secret în pământ știut numai de mine.

Iar noi, comitetul local, am hotărât să scriem un ziar de mână cu litere de tipar pe care l-am intitulat „Der rote stern”, „Steaua roșie”. Acest ziar l-am scris în limba germană în 25-30 de exemplare cu câte 3 copii. Acest ziar a fost difuzat în fabrica de bere, fabrica de case și șape, fabrica de baterii electrice. Criptam și câteva ateliere din oraș. Acest ziar a avut două apariții până la arestarea noastră, a comitetului. Ziarul a fost scris acasă la mine. Toată arhiva care a fost într-un loc secret, a fost predată de mama mea – după un vorbitor pe care l-am avut cu mama mea – tovarășului Wimisch Lev, i cu indicațiile cum și unde era acest loc secret. De menționat că atunci când Siguranța a făcut acasă o percheziție minuțioasă au căutat 4 polițiști și nu au găsit nici un material compromițător și nici nu au găsit arhiva secretă. Aceasta era după câteva zile de la arestarea mea. Deci ceea ce a vrut să afle siguranța, adică cine este secretar și unde este materialul subversiv-clandestin nu au aflat și nu au descoperit. Ziarul a fost scris de Matias Maier-Kupferschmidt, Dascăl Nandi și de Soicher Osias.

Pe parcursul anilor **1929-1930** noi cei organizați în aceste formații am început să acționăm împotriva unor acțiuni politice ale conducătorilor P.S.D.-iști din Rădăuți. La alegerile de deputați în parlament sau la alegeri de consilieri la primărie. Ca de exemplu când ei au vrut să se carteleze cu național-tărăniști pentru a se asigura cu mandate și parlament sau cu mandate de consilier la primărie. Conducătorii din P.S.D. au urmărit activitatea noastră și au început să ne bănuiască de activitate opoziționistă în sânul mișcării social-democrate din partid.

Tot în anul **1929** s-a hotărât de la conducerea tineretului social democrat din Cernăuți o întâlnire a delegațiilor din toată Bucovina unde există organizații de tineret de a se întâlni la o adunare în orașul **Siret**. Din partea organizației din Rădăuți am plecat 4 băieți, Kupferschmidt, Dascăl, Erdman și eu, cu numele meu de atunci, Soicher. Cu câteva zile înainte de această întâlnire a venit la Rădăuți la noi un delegat din Cernăuți dându-ne instrucțiuni ce propuneri să facem la aceste întâlniri ale tineretului la Siret. Din Cernăuți a venit o delegație compusă din 15 tineri ai tineretului social-democrat în frunte cu un tânăr de 20-21 de ani cu nume de Singer. Erau și cei care au fost cu noi la Bănila și încă un tovarăș, Haber-Invanier. Punctul la ordinea de zi la această întâlnire era: Rolul tineretului social-democrat în rândurile tineretului muncitoresc. În dezbaterile care au durat 4-5 ore s-au făcut diferite propuneri pentru îmbunătățirea muncii de agitație și propagandă și o propunere a delegației din Cernăuți, formulată de sus-numitul Singer și de delegația din Rădăuți care am susținut propunerea cernăuțenilor. Propunerea noastră a fost votată aproape de majoritatea celor prezenți. Vreau să menționez că la această întâlnire au luat parte o mare parte de tineri membri cu carnete de cotizație care au avut dreptul de vot la această întâlnire.

Această întâlnire s-a ținut într-o sală care se chema pe atunci sala de bere, beil azi. Această sală avea o capacitate de peste o sută de persoane și era ocupată până la refuz. După ce s-a dezbătut și luat hotărârile în legătură cu ordinea de zi, la această întâlnire dintre care propunerea noastră era: ca Tineretul Social-Democrat, care era o secție a P.S.D.-ului, să fie liber în conducerea sa și independent. Acest lucru depindea însă de conducerea superioară de partid pentru Bucovina din orașul Cernăuți. Delegații au plecat toți acasă cu convingerea că au reușit să hotărască ceva bun în favoarea tineretului Social-democrat. Dar conducerea superioară din Cernăuți în frunte cu dr. Pistiner, Kissman, Roznovan și ceilalți din

conducere au anulat această hotărâre a noastră pe care au numi- o o hotărâre contra programului Partidului Social Democrat. Au luat și măsuri organizatorice pentru liniștirea elanului nostru, „care e bine cum a spus Pistiner” care a venit pentru liniștirea acestuia, afară de acesta a trimis și un membru, un bun social-democrat din Cernăuți pentru a continua potolirea noastră. După 23 august, când s-a hotărât de către cele două comitete centrale unirea Partidului Comunist și a Partidului Social-Democrat acest social-democrat pe care îl chema Dancknes Isack – a refuzat să plece delegat la votare.

În urma și a altor acțiuni de mai mică importanță am fost exclus din tineretul P.S.D. din Rădăuți al cărui sediu era acum în str. Caragiale, de către comitetul P.S.D. cu doi delegați din conducerea din Cernăuți, avocat Friedman și Kissman, tot avocat. Această excludere a noastră de 10 băieți ai tineretului din Rădăuți s-a făcut în toamna anului **1930**. Această excludere era hotărâtă înainte de a fi luată într-o sâmbătă la o ședință specială la care au venit cei doi delegați. Dovada că noi când am fost vinerea premergătoare acelei sâmbete în sediu a venit acel bun social-democrat și ne-a cerut să părăsim sediul, iar la refuzul nostru să se iște o încăierare foarte serioasă între noi tinerii și ceilalți membri din conducere în frunte cu Soicher Osiat și Dankner Isack și un palton rupt al lui Soicher. Toți tinerii care s-au aflat în seara aceea în sediu s-au solidarizat cu noi și au plecat demonstrativ cu noi cei vizați. Trei zile mai tâziu a apărut un afiș dactilografiat pe ușa interioară în sediu: Motivul excluderii noastre în care suntem considerați că suntem împotriva programului Partidului Social-Democrat. Era firesc că Siguranța a aflat despre această excludere a noastră. Pe afișul acela ne-au înșirat pe toți 10 cu numele și prenumele.

Exclus fiind și negăsind pe altcineva mai activ în locul meu, doar după câteva săptămâni, tot în toamna anului **1930** a

adus tovarășul Haber-Invanier prima dată materiale, broșuri, ziare și instrucțiuni cu care am fost însărcinat să le duc la Seletin la acel Sūsman pe care l-am cunoscut. Am pus toate aceste materiale într-un rucsac și am plecat cu un tren către seară, predând acele materiale și instrucțiunile verbale și în aceeași noapte am plecat înapoi la Rădăuți, ca nu cumva să fiu văzut acolo cu toate că m-am deghizat ca să nu fiu recunoscut de cei care mă cunoșteau în Seletin.

Tot în toamna **1930**, luna noiembrie tov. Haber-Invanier aduce la mine acasă manifeste care trebuiau lipite și împrăștiate în oraș. Această acțiune a fost îndeplinită cu succes, nimeni din membrii care au mers noaptea pe teren nu a fost surprins de organele de poliție, datorită bunei organizări a acestei acțiuni destul de grea.

În anul **1931 (2-3 mai)** din nou a venit tovarășul Haber - Invanier care a adus de astădată 1200 de manifeste, care au trebuit să fie lipite în periferia orașului și în drumuri (șosele) pe stâlpi în apropierea satelor. Cu toate că această acțiune a fost pregătită cu fiecare amănunt și conform cu indicațiile precise, doi din băieții care au avut de îndeplinit o parte din această acțiune, au făcut fiecare o greșală fundamentală și acțiunea acesta a fost descoperită. Unul din băieți, cu numele de Hertig Levi, a lipit un manifest pe un stâlp lângă ulița unde a locuit el, nu la periferie și mai devreme decât avea indicație. În loc de ora 22, el a lipit manifestul la ora 20, iar al doilea grup – că au fost câte doi băieți care au avut sarcina să lipească aceste manifeste, în str. Cărmidăriei, tot la ora 22 . Au făcut acest lucru la ora 20.30 și a doua greșală a lor fost că în timp ce lipeau manifestul – cu pioaneze – a început să latre dintr-o curte un câine, căci pe gardul acelei curți au vrut ei să pună afișul. Unul din ei a fugit și al doilea a pus totuși acel manifest. La lătratul câinelui au venit afară tatăl și fiul din acea casă și l-au prins pe băiatul acela care era și puțin șchiop. Nici n-a reușit să

fugă (sau nu a vrut). Pe primul îl chema Braier Mordea și pe al doilea Georgescu Ștefan. Ceilalți care au avut această misiune n-au fost descoperiți. Ei și-au îndeplinit misiunea după indicațiile primite.

Cercetări la poliția Rădăuți

Numitul Georgescu a fost dus, de cei care l-au prins, la poliție. Iar numitul Braier a înțeles să înștiințeze pe fostul secretar – care era secretar înaintea mea – de întâmplarea lui Georgescu. S-a dus apoi acasă și s-a culcat fără nici o grijă, ca la 3-4 noaptea să fie arestat și el, un frate al meu cu nume de Schmiel, Șmil care semăna cu Șike, a fost și el arestat pe la 4-5 și eu la ora 6.

Primii doi după o bătaie pe care au luat-o la poliție, au spus de la cine au manifestele pe care le-au lipit. Fratele meu a fost imediat eliberat, după o oră sau două, fiind identificat că el e Șmil și nu Șike Soicher și așa s-a produs arestarea mea în dimineața zilei de 5 ianuarie 1931, ziua Iordanului roșu cum au numit-o cei din Siguranța din Rădăuți, deoarece periferiile orașului și câteva drumuri care duceau spre sate ca: Marginea, Frătăuți și Horodnic erau și ele afișate cu manifeste lipite atunci de cele cinci grupuri care aveau această misiune.

La arestarea noastră a fost arestat și fostul secretar al comitetului local Brunstein Sulim care era cunoscut de Siguranța din Rădăuți și prin faptul că în câteva acțiuni politice, alegeri la primărie a consilierilor și la una din alegeri de deputați PSD-iști au vrut să se carteleze cu PNT-ști. El s-a opus făcând opoziție și prelucrând cu mulți aceste probleme și ca rezultat că au fost nevoiți să renunțe la această cartelare și au candidat singuri pe liste dar n-au întrunit voturile necesare nici la una și nici la a doua.

Întâmplare a fost când a fost adus la Siguranță și când comandantul care l-a adus i-a aplicat o palmă, el a strigat și a spus, nu mă bateți că voi spune tot. Și eu cred că a spus, că

după el s-au mai făcut multe arestări ca: Bauhen, Becher, Hendel Cibi și Uvan Henkel, Ploșceac Nicu.

Eu am fost anchetat tot de un comisar și am auzit aceste cuvinte. El a fost condamnat la 6 luni și după ce a executat această pedeapsă el a plecat la București unde a rămas tot timpul cât a mai trăit.

La procesul nostru când procurorul a citit actul de acuzare, a făcut câteva caracterizări la adresa inculpaților acuzând pe unii care chiar au fost condamnați, printre care era și Georgescu Ștefan – care a fost prins – cu manifeste. Acesta a spus că el nu este vinovat, ci Sricher, recte Stențler care l-a atras la această propagandă comunistă. El a fost un băiat bun, educația având de la tată lui care este plutonier major (sau care a fost și era în pensie). Cu asemenea tovarăși organizația noastră a fost dată în vileag în întregime. Dar noi am comis și alte greșeli care ne-au costat aproape libertatea noastră.

Din aceste manifeste noi am trimis două din ele, unul la șeful siguranței și unul la secretarul Siguranței cu nume de Clipa Arcadie.

O hotărâre stângistă desigur cu toate că adrese au fost scrise cu mâna stângă a unuia dintre noi din comitetul local al PCR. La cercetarea la adresa noastră aceștia au pus pe câțiva dintre noi cei arestați să scriem anumite fraze și nume. Plus că aceste manifeste au fost lipite și împrăștiate în curțile oamenilor, noi am arătat prin aceasta că existam în Rădăuți ceea ce știau și în urmă cu doi ani prin arestarea unor comuniști și a doua arestare a multor tineri de la clubul sportiv Rapid. Siguranța știa că existăm, dar era foarte turbată pe motivul că n-a reușit să descopere organizația noastră și s-au mai împrăștiat odată manifeste cu ocazia zilei antirăzboiului în luna august și a făcut arestări de cei cunoscuți și compromiși. Până la urmă am căzut cu toții.

Cum s-au făcut arestările?

S-au făcut la 34 de arestări din care 19 au rămas reținuți pentru ca să fie judecați. Judecarea noastră s-a făcut în 18 martie 1931 de către Tribunalul din Rădăuți, la baza legii Mârzescu, lege contra mișcării clandestine comuniste.

Cum decurs cercetările la poliție? Majoritatea din cei arestați au fost bătuți, unii mai puțin și alții mai mult. Cel mai bestial au fost bătuți și chinuți ore și zile în șir cei care nu deconspirau acțiunea noastră, fiind bătuți pe mâini, picioare, pe corpul gol cu o vână de bou și au fost bătuți până la leșin. Cei pe care Siguranța i-a avut în evidența lor, în special, cei care n-au vrut să spună ce le-a cerut Siguranța-Poliția, sau, în special, nu confirmau după confruntările pe care nu au vrut să le recunoască. Această situație a durat până vinerea, când era zi de târg în Rădăuți și au reușit cei de afară, tovarășii și părinții, să mobilizeze vreo 200 de țărani și muncitori din oraș care au demonstrat în fața clădirii unde era Siguranța, cu strigăte: nu bateți, nu omorâți pe cei arestați. Și într-adevăr elanul bățăilor a mai slăbit, dar nu de tot și nici pentru toți. Prin intervenția scrisă din partea părinților a venit un inspector de la Siguranța din București să vadă dacă este adevărat ce i s-a scris. Noi, cei care am fost chinuți așa cum am arătat mai sus, în momentul când inspectorul m-a chemat pentru a vedea, noi am fost pregătiți și i-am arătat cât s-a putut corpurile, mâinile și fețele noastre la fel și cele două fete care au fost arestate împreună cu noi. Într-adevăr bățăile au încetat și cercetările s-au oprit și 19 din cei arestați au fost predați tribunalului și ceilalți au fost puși în libertate. Din cei arestați, majoritatea erau muncitori, croitori, perieri, cizmari, frizeri, și doi vânzători.

Am fost oferiți judecății după opt zile de la arestarea noastră și confirmarea pentru înstrucțiuni de judecare a noastră a fost făcută de procurorul Grecu, de la Judecătoria din Rădăuți.

La judecătorul de instrucție de la tribunal, de origine german, cu numele de Paul, noi cei patru care am fost cei mai chinuți de poliție-siguranță n-am vrut să recunoaștem declarațiile pe care le-au stors de la noi prin bătaii. Atunci eu i-am arătat și lui corpul meu, la care el mi-a spus că asta nu este nimic, că mai trebuia să fim spânzurați. La aceste spuse ale lui, am refuzat orice declarație, ceea ce au făcut și ceilalți 3 băieți. Dar nu ne-a iertat această atitudine față de el ca judecător de instrucție și ne-a trimis pentru noi cercetări la Inspectoratul poliției-siguranței la Cernăuți unde am stat la noi cercetări zece zile în arestul inspectoratului după care am fost readuși la închisoarea din Rădăuți, pe ziua de 24 ianuarie.

În arestul poliției din Rădăuți am stat despărțiți în 5 celule, câte 2-3-4 băieți și fete, dar totuși am reușit să ne pregătim pentru procesul care avea să fie pe 18 martie. De astă dată au venit instrucțiuni din comitetul central ca procesul nostru să fie un proces politic de acuzare a regimului și sistemului capitalist – nu ca cele două procese care au mai fost în anul 1928 în legătură cu clubul sportiv Rapid din orașul Rădăuți, când cei acuzați au luat o poziție de apărare în special la primul proces. La cel de al doilea proces, din cei doi arestați s-au dat tot două condamnări. Într-adevăr, noi ne-am pregătit temeinic în vederea acestui proces, stabilind ce va vorbi fiecare din noi la dezbaterea procesului și din problemele principale era mișcarea comunistă, rolul sindicatelor unitare și rolul tineretului comunist.

Procesul de la Judecătoria Rădăuți

La acest proces a fost trimis pentru apărarea noastră avocatul Zisu (Petru) și părinții noștri au luat pe cunoscutul avocat Teleagă din Rădăuți. Procesul s-a deschis – început pe 9 dimineața, acuzându-mă pe mine, și spunând că prietenii mei m-au învinuit pe mine, că eu aș fi furat cărțile de la bibliotecă

P.S.D. Eu le-am spus tuturor la proces: poate veți găsi aceste cărți la cei care v-au trimis la mine. Adevărul era că aceste cărți de ideologie de stânga le-am cumpărat de la Cernăuți în anul 1929, de la librăria Velei. Nu le-am sustras de la bibliotecă, ci le-am ascuns bine să nu fie descoperite de poliție și a durat până la 9 seara procesul, fără vreun rezultat precis. Părinții, muncitorii și un grup de țărani care au venit să asiste la proces, nu au primit acces în sală de la poliția care a fost postată la ușile tribunalului.

La proces au venit câțiva reporteri de ziare: Dimineța, Universul, Curentul, Vornvortz. Ca sala de ședință să fie cu asistență, s-a dat drumul la un grup de 35-40 de cuziști, în frunte cu conducătorul lor, Robu, din Rădăuți, care erau aproape toți cu bastoane în mâini, pentru a ne intimida. În timpul dezbaterii procesului, noi cei care am avut cuvântul de răspuns la întrebările președintelui, am fost mereu întreruși de acesta sau de ceilalți din prezidiu. În paranteză, totuși după multe rugăminți în timpul dezbaterii au fost lăsate câteva din rudele noastre să asiste la proces. Au fost chemați ca martori de acuzare, șeful poliției și cei doi care l-au prins pe Georgescu la gardul lor, când a pus sau a vrut să lipească un manifest. La acest proces s-au dat următoarele condamnări la închisoare corecționară: 2 la câte 3 ani, 6 câte un an, 6 câte 6 luni, 5 achitați. Desfășurarea și condamnările au apărut atunci și în ziarele cele care au trimis reporteri la acest proces.

Pledoaria avocatului nostru Petre Zisu era dezvoltată în spiritul ideilor și concepției de libertate a cuvântului și mișcării revoluționare muncitorești a fost mereu întrerupt de prezența grupului cuzist. Iar avocatul Teleagă a vorbit în apărarea noastră cerând între altele îngăduința completului judecătoresc.

Cei de afară – ai noștri – au luat toate măsurile de apărare a lui pentru a nu fi bătut de cuziști. Împreună cu 2 gardieni și 4 tovarăși de la autoapărare el a fost introdus prin ușa din dosul tribunalului direct în clădirea închisorii de unde a

fost condus la gara Dornești – noaptea și apoi a plecat de acolo la București. El și-a luat rămas bun de la toți cei care au fost judecați și pe noi, cei 3, care am reușit să vorbim ce am stabilit, ne-a felicitat călduros.

În închisoarea poliției din Rădăuți

A doua zi după proces am fost toți dați într-o celulă mai mare din închisoare. Acolo ni s-a permis să primim cărți și ziare prin familiile noastre cu care ocazie am introdus și cărți interzise pe atunci, de Lenin, Gorki, Siebknech și alte. Nu erau multe dar ele existau la noi în celulă (nr. 6).

Într-o zi, din neatenția unui băiat, s-a descoperit o carte de citit, gardianul a anunțat pe prim-gardian, care a făcut o percheziție în celulă, confiscându-ne toate cărțile. Noi am protestat dar nu au vrut să ne dea cărțile care erau admise în celulă, la care refuz nai am declarat o grevă a foamei care a durat 6 zile și jumătate până ce ne-au dat cărțile socialiste și altă literatură care era liberă.

În timpul ce am stat în închisoarea din Rădăuți, a fost adus un grup de tovarăși arestați din Seletin, între care muncitori de la fabrică și meseriași și țărani ucraineni (ruteni) - vreo 6-8 oameni. Dacă li s-a făcut proces și au fost sau nu condamnați nu știu.

Iar în martie-aprilie s-au făcut noi arestări în rândul tineretului comunist și simpatizanți ai M.O.P.R. (Ajutorul roșu) între care trei studenți: Riczker A. Gander G. Și Peric. După 4 sau 5 zile după ce au fost cercetați de poliție au fost diferiți tribunalului pentru confirmarea mandatelor de arestare și predați la închisoare. În timpul cercetării unul dintre băieți a declarat că eu am vorbit la adunarea care a avut loc lângă cimitirul evreiesc, după care declarație eu am fost dus de un comisar din celulă ca să confirm cele declarate de acel băiat. N-am recunoscut cele declarate de băiat nici după confruntarea cu

el de către poliție. Nici judecătorul de instrucție nu m-a chemat penntu confirmarea celor spuse de acel băiat.

Închisoarea Mărgineni

Instrucția pentru acel proces s-a făcut în 18-20 aprilie dar eu cu tovarășul Haber-Invanier am fost trimiși la închisoarea din Mărgineni, județul Prahova pe ziua de 5 mai 1931, unde am stat până pe data de 27 iunie tot 1931

În închisoarea Mărgineni erau aproape opt sute de condamnați între 3 și 30 de ani și pe viață. Condamnări pentru furt, jaf, omor, spargeri, viol, falsificări de acte și altele. Noi doi, cu condamnări politice de agitație și împrăștiere de manifeste, am fost întrebați de președintele tribunalului unde vrem să plecăm ? Sau la Suceava sau la Mărgineni, la care întrebare noi am răspuns: Mărgineni. Când am ajuns acolo ne-a spus un băiat care executa o condamnare de 5 ani că aici e foarte bine dar trebuie să lucrăm în ateliere, eu la croitorie și Invanies la tâmplărie. Dar am rămas hotărât să spunem că s-a comis o greșală cu trimiterea noastră la Mărgineni căci trebuia să fim trimiși la Doftana.

- Întâi de toate vă dezbrăcați și vă îmbrăcați cu aceste haine ale închisorii după ce vom vedea ce facem cu voi „măi bolșevicilor”.

Noi am refuzat să ne îmbrăcăm, ca după o scurtă bătaie pe care acest prim-gardian ne-a dat-o pentru prima dată, primul s-a îmbrăcat Invanier și al doilea eu.

La cele motivate că ar fi o eroare trimiterea noastră, directorul închisorii Mărgineni a trimis o scrisoare-notă la tribunalul din Rădăuți că noi am ales în loc de închisoarea Mărgineni, închisoarea Suceava. Și ca urmare, am fost frumușel trimiși cu vagonul dubă la închisoarea din Suceava. Cei 6 băieți care au avut câte un an condamnare i-am găsit deja aici unde au stat toți 6 într-o celulă.

Închisoarea Suceava

Ca urmare a acestei intervenții am fost transferați la data de 29 de la închisoarea Mărgineni, la închisoarea Suceava, unde am ajuns seara. Ne-au făcut o percheziție corporală temeinică, spunând că va trebui să ne supunem regulamentului închisorii, „că aici e Suceava” și ne-au dus la celulă doi gardieni și un *chilar*, adică gardianul care deschidea sau închidea celulele închisorii. Îl chema Liky, de origine germană, mai voinic și roșcovan. La închiderea celulei noastre ne-a atras atenția că dacă vine el, prim-gardianul, grefierul sau directorul să stăm în picioare și să salutăm cu : „să trăiți!”, în picioare. De atunci ne sculam, dar nu pentru chilar, chiar niciodată cât timp am fost în închisoarea Suceava. După câteva zile, la rugămințile noastre ne-au dat voie să stăm împreună cu ceilalți 6 băieți din Rădăuți și în aceeași seară când era închiderea celulei – care era închisă toată ziua – dar așa este regulamentul, eu am raportat, cu toții în picioare, că suntem 8 deținuți în camera nr. 24. Toți gardienii, 8 la număr, care vin în frunte cu prim-gardianul s-au mirat că am salutat, dar nu cu „să trăiți” ci cu „bună seara”. Până la venirea noastră în celulă, băieții noștri toți s-au supus regimului cerut de prim-gardian. Directorul ne-a chemat la el și ne-a cerut ca să lucrăm - eu la croitorie, că lângă corpul de gardă era o cameră cu o mașină de cusut și jos în subsol - o cameră pentru tâmplărie și dulgherie. Noi am făcut o ședință în cameră (celulă), pe care a condus-o tov. Haber și tot el a spus că nu este pe linia închisorilor ca noi politicii să lucrăm. Eu am combătut această linie pe motivele reale ale închisorii din Suceava, că regimul la care suntem supuși nu este de izolare în celule și regimul strict în ceea ce privește de : vorbitor, colete, cărți de citit, celule cu geamuri văruițe, plimbarea 5-10 minute în roată și 2 m dintanță de la om la om și în definitiv dacă vom lucra, mai ușor vom reuși să suportăm acel regim, dar propunerea mea nu a fost acceptată. Este adevărat că în grupul celor 6 tot era un croitor dar el avea să

stea - și ceilalți – numai până la 18 august deoarece au beneficiat de decretul de grațiere reducându-se pedeapsa lor de la 1 an la 6 luni. Pe când noi mai aveam de stat la închisoare 21 de luni la Suceava, deoarece când am venit la închisoarea Suceava, primul gardian cu o bucurie a spus: „acum facem un atelier de croitorie și unul de tâmplărie”. Dar hotărârea colectivului era sfântă, eu am stat contra. După o săptămână a venit din nou acel inspector care a fost de acord ca să fim dați împreună cu cei 6 din procesul nostru, dar a doua zi am fost despărțiți de ei și noi doi am fost dați împreună într-o celulă mică. Aici am căutat să-l convertesc pe Haber la părerea mea ca să facem croitorie și tâmplărie, dar în zadar, ba mai mult, m-a acuzat de oportunism. La această acuzare din partea lui Haber am renunțat la ajutorul de mâncare pe care îl primeam de afară. Noi între timp am luat legătura printr-un gardian cu numele de Moli, mai bine spus, cu cei de afară, ne-au făcut teruș – unul dintre cei mai răi gardieni din Suceava, care ducea și aducea corespondența noastră.

Datorită refuzului nostru de a lucra, imediat după venirea noastră la Suceava pentru nesupunere ne-au redus rația de mâncare de la cazan la jumătate. Noi, în colectiv, ne opuneam conducătorilor închisorii prin măsuri individuale. Pe parcursul acestor luni, noi am întreprins mici acțiuni izolate, dar fără rezultate palpabile.

Luând apărarea unui tovarăș care a fost luat la cazincă – o celulă întunecoasă, toatal în întuneric – prin țipete și lovituri, bătând în ușa celulei am fost pus în lanțuri la picioare cu mâna dreaptă și târâți tot în cazincă câtă una - două zile eu și două zile Haber. O altă dată tot pentru nesupunere am fost separați în două celule și din nou pus în lanțuri, la fel ca prima dată, dar de data aceasta am fost ținut 14 zile astfel pedepsit și văzând că nu ne căim, ne-au desfăcut lanțurile și ne-au dat împreună într-o celulă, ceea ce a însemnat pentru noi o mică victorie de regim politic.

La începutul anului 1932, aprilie-mai, vine un grup de 54 de tovarăși în frunte cu secretarul lor, doctor Ghetoff. Aceștia au fost din organizația D.R.O. Toți comuniștii câți am fost în această închisoare, $54+8+2=64$ am fost încarcerați la etajul 1 și etajul 2 în celule și camere, între care câte o celulă de drept comun pentru a împiedica comunicarea între noi.

Altădată ne-am solidarizat cu un tovarăș nou venit, unul cu numele de Bunaș și am folosit pretextul pentru a încerca o acțiune mai de amploare. Pe vremea aceea septembrie – efectivul nostru s-a mărit cu 8 tovarăși din Chișinău, între care luptători de la Tatar-Bunar și un tovarăș cu nume de Bouroș, care avea o condamnare de 3 ani. Din grupul din Chișinău era și tov. Șnițer Abrașa, după 23 august membru în C.C. al partidului. Eram mai mulți condamnați politici, așa că acțiunea noastră putea să aibă sorti de izbândă.

Tov. Ghetoff, Haber și Seicher au fost încarcerați în celula nr. 12. Noi 3 am fost comitetul de acțiune pentru organizarea unei acțiuni de grevă a foamei, că cele câteva acțiuni izolare de obstrucțiuni, n-au schimbat acel regim aspru cu aproape nimic. Cu toate măsurile luate de gardieni, noi totuși am stabilit o legătură „lanț”, cu cei de jos și cei de sus și am stabilit după vreo 2 luni de zile punctele ce le revendicam pentru un regim politic în această închisoare.

Punctele de revendicare pe care le-am cerut pentru toți comuniștii din închisoare:

1 Geamurile să fie deschise și câte o ușă dimineața și una după amiaza.

2 Acces la bibliotecă și un ziar oficial de citit.

3 Plimbarea în curte și aer liber o oră pe zi.

4 Lunar - două colete de la familiile noastre cu alimente.

5 Corespondență de două ori lunar de scris și de primit.

6 Să stăm în camere mai mulți și nu în celule mici.

7 O dată pe lună să avem vorbitor cu rudele noastre.

După această organizare, la câteva zile am căzut de acord cu ziua de declarare a unei greve. În seara când au venit prim-gardianul cu suita obișnuită de gardienii pentru a face închiderea, au luat la cunoștință de revendicările noastre, a rămas uimit, dar a spus că va raporta la director. Conform cu ce s-a stabilit, toți comuniștii din celule, atât de la etajul unu cât și de la etajul doi, am formulat la venirea prim-gardianului în seara aceea, revendicările noastre. A doua zi a venit directorul închisorii cu președintele Judecătoriei întrebându-ne motivele grevei foamei, la care noi am dat motivele care ne-au determinat la aceasta. A doua zi eram deja în grevă – a venit directorul propunând o învoială care consta în următoarele:

1 Geam deschis câte ½ oră, în loc de 10 minute. 2 Acces la bibliotecă, dar ziar nu. 3 Plimbare ½ oră. 4. Lunar câte un singur colet cu alimente. 5 Corespondență odată pe lună. 6 Să stăm în celule în continuare. 7 Odată pe lună să avem vorbitor.

Dar ne-au cerut să deschidem o croitorie și o tâmplărie. Dar tov. Haber a răspuns că dacă nu ni se aprobă total cele 7 puncte noi continuăm greva – fără să încerce să se sfătuiască cu noi Ghetoff și Soicher care am stat atunci toți 3 în aceeași celulă nr. 12. Nici n-a vrut să audă de muncă. Eu totuși mi-am dat părerea mea, că oferta directorului ar fi un câștig pentru noi în această închisoare. Dar tov. Ghetoff a fost de părerea lui Haber și lupta noastră – greva - a continuat. Cam a patra zi tovarășii din etajul de jos au întrerupt greva foamei cerând mâncare și ieșind și la plimbare a doua zi, iar eu care am fost izolat la etajul II am întrerupt și eu greva foamei – văzând că majoritatea băieților au întrerupt această grevă – după nouă nopți și opt zile iar tovarășul Haber-Invanier după 9 zile și 10 nopți. Numai grupul din Chișinău, în număr de 6 sau 7 tovarăși au ținut 12 zile și când le-am strecurat un bilet despre situația grevei în aceeași și ei au întrerupt greva cerând și ei mâncare. Un tov. cu numele de Vasile Vasilencu care avea legătura cu

noi pentru organizarea acestei acțiuni a cerut și el mâncare și așa greva noastră a eșuat. Greva aceasta a vut loc cam în septembrie **1932**. După două luni a venit indicația să fiu reprimat în colectiv. După grevă și Haber a acceptat ca să deschidem cele două ateliere și eventual și cu alte meserii dacă sunt băieți meseriași. Vreau să menționez că la venirea noastră ne-au propus această muncă cu anumite procente pentru noi. În această problemă rămânea să fiu eu delegat, dar am refuzat să merg pentru această problemă. Dar o parte din revendicările noastre au fost date de directorul nostru. Cele propuse de el cu care toți cei care am fost atunci la această închisoare ne-am declarat mulțumiți.

În luna noiembrie tov. bulgari s-au eliberat majoritatea, au rămas câțiva din alte procese cu câte 2-5 ani condamnare și grupul de basarabeni cu 2-3 ani condamnare. Noi doi ne-am eliberat la 9 IV 1932.

Cu 8 zile înainte am fost trimiși fiecare la închisoarea orașului unde era domiciliat. În duba care ne-a luat am avut eu personal destul necaz pentru nesupunerea mea. La intrare am salutat cu „bună seara” ceea ce n-a plăcut la șeful dubei. În gara din Dornești n-a venit gardianul care urma să mă escorteze la Rădăuți. De aceea fiind dus la Cernăuți la închisoarea locală Osteplatz., A doua zi seara am fost scos din închisoare și încolonați mai mulți să mergem la gară unde trebuia să fiu dus la Dornești. La Cernăuți în închisoare șeful acela a vrut să-mi dea niște lanțuri să le duc la gară ceea ce am refuzat. În gară când am ajuns la vagonul dubă, care era pe o linie secundară, acel șef nu m-a lăsat să intru în vagon, ținându-mă până la ultimul care am urcat. Am fost primit de către acel șef - purta o barbă neagră – și doi gardieni, cu o bătaie cu pumnii și cravașă de către acel șef. Nu știam cât au durat acele lovituri, dar când m-am trezit, eram în brațele altui deținut după ajutorul pe care mi l-a dat acela. Atunci mi-a curs sânge din gură și din

urechea stângă la care am și acum câtedată necazuri cu timpanul.

În anul 1933 la 9 aprilie am fost deci eliberat de la închisoarea din Suceava, după ce am executat din condamnarea mea de 3 ani – care prin decretul de amnistie și grațiere de care am beneficiat și deținuții comuniști, și eu am beneficiat de a treia parte din cât am mai avut de executat adică de la 33 luni la 22 luni așa că la 9 aprilie am fost eliberat.

Venind acasă am început să lucrez croitorie în casa mamei mele. Clienți și lucru am avut destul, am câștigat bine dar totuși m-am angajat la un patron care m-a chemat la el dar n-am lucrat mai mult de 5-6 săptămâni nevrând să mă plătească cât am cerut eu, am plecat de la el și am închiriat un local pe str. Ștefan cel Mare împreună cu fratele meu care era cizmar, împărțind acest local, sus pe un podium și eu cu croitoria jos.

Acasă la Rădăuți, căsătoria,

În anul acela **1933** toamna, la propunerea fratelui meu, fac cunoștință cu o verișoară a soției sale din orașelul Burdujeni cu care m-am logodit și după 4 luni am luat cununia religioasă – care era dorința mamei fetei și a rudelor ei. M-am supus acestei dorințe, de dragul fetei pe care am îndrăgit-o foarte mult și pe care am iubit-o până la moartea ei din anul 1965 luna decembrie 22. În anul **1934 ne-am căsătorit** și în luna octombrie în ziua de 22 X 1934 săția mea mult iubită naște o fetiță făcându-ne mare bucurie. După o lună am închiriat tot în aceeași clădire un alt local mai mărișor și locuința unde ne-am mutat și unde am stat până la internarea mea în lagărul de deținuți politici de la Miercurea-Ciuc. În atelierul meu am avut de lucru destul cât să câștig pentru existență, mai ales că am angajat doi lucrători. Fiind decepționat de tovarăși, în special cei din proces, și îndeosebi de Haber care avea mai în toate cuvântul hotărâtor, ca să fiu sincer n-am căutat să reiau legătura

pe linia organizației, cu cei care știam că fac parte din conducere, dar nici aceștia – mi-am dat seama după vreo 5-6 luni- nu au căutat să ia legătura cu mine. Dându-mi seama cum e situația care continua, mi-am urmat calea mea, îngrijind de familia mea, care în anul 1935 cu încă un copil care s-a născut, dar care a murit după deportarea în lagărul Berșad, de foame. Prin munca mea de croitorie am câștigat foarte bine făcându-mi o situație materială. Am comandat mobilă de bucătărie frumoasă în anul 1935 și peste doi ani mi-am cumpărat mobilă de dormitor și sufargerie. În anul **1936** am avut deja un aparat de radio la care veneau cunoscuții mei și prietenele soției să asculte muzică și știri cu care ocazie discutam situația politică de atunci. În special ascultam radio Moscova cu ușa bineînțeleasă închisă. În zilele de sâmbătă veneau la mine câte un prieten sau doi prieteni cu care discutam tot probleme de politică. Unul din ei era membru marcant la P.S.D., dar și un bun simpatizant al P.C.R. Cu el discutam mai multe decât cu ceilalți. Era tapițer de meserie și locuia pe aceeași stradă cu mine. Pe parcursul anilor 1935-1940 cercul nostru de prieteni s-a mărit la 50-60 de oameni care veneau la noi acasă. Și din când în când invitam 20-30 dintre ei la o masă de seară pe care o pregăteau de obicei 3-4 din soțiile noastre și cu ocaziile acelea ascultam știrile și comentariile radioului din Moscova. În ultimii trei ani înainte de internarea mea am avut un aparat radio mare, marca „Minerva” cu 4 unde la care se auzea foarte bine. Deși ședeam acasă la mine și îmi vedeam de munca mea la atelier, vreau să arăt că Siguranța nu m-a uitat, ci mi-a purtat de grijă în toți acești ani, vizitându-mă și la manevrele regale care s-au desfășurat în vara anului **1935-1936**. Doi comisari (Baumgarten și Slusariuc) au făcut de serviciu în localul atelierului meu cu schimbul că vis-a-vis de atelier erau ofițeri mari care conduceau aceste manevre (statul major era la școala generală, azi nr. 4).

Cu ocazia unei percheziții din anul **1937-38** într-o seară, pe la orele 21-22, de către șeful siguranței Cudla, cu încă un comisar Mironescu, au arestat o lucrătoare cu numele de Wurnebrand Lara, care lucra ocazional la mine. În aceeași seară în timpul percheziției a dat și peste casetuța cu bani în care era o sumă frumușică pentru un meseriaș ca mine, și cu această ocazie eu i-am spus:

- Vedeți d-le șef, că eu îmi văd de treabă și totuși dumneavoastră nu-mi dați pace, de ce ?

El a răspuns:

- Noi știm pentru ce!

Iar altă dată a intrat în plină zi când eu făceam probe la o lucrare a unei cliente și mi-am permis să-i fac obsevația că de ce îmi speriați clientele și vine în atelier să mă caute? Că dacă am locuință în aceeași clădire, îmi parcurge întâi locuința ca să intre în atelier și-mi cunoaște toată casa... Fapt era, că eram bine aranjat. Și îi spuneam aceasta când el îmi reproșa că sunt bine aranjat ca un burghez și mă vizita mereu, dar el îmi replica că lupul părul își schimbă dar năravul nu..

.Această muncă de propagandă pe cont propriu am înțeles s-o fac până în **1939** când tovarășii au reluat din nou legătura cu mine, dându-mi o muncă pe linie de ajutorul roșu, care muncă am făcut-o până la internarea mea la Miercurea-Ciuc.

În acele zile a venit la Răduți regele (Carol). Tot în anii aceia cu ocazia sărbătorilor de 1 mai sau ziua revoluției din octombrie aveam onoarea să fiu invitatul poliției pentru a sta la ei, în corpul de gardă sau în altă cameră cu ceilalți care erau invitații lor.

În anul **1939** când s-a cedat Basarabia și Bucovina de nord în luna iunie și conform înțelegerii, convenției între U.R.S.S și România granița nouă a rămas deschisă pentru cetățenii români cares-au născut pe teritoriile celelalte – și comisia de repatriere a funcționat la gara Burdujeni, azi

Suceava-Sud – în baza actelor de naștere cei care au cerut au fost repatriați. La început timp de câteva zile cetățeni din Rădăuți în număr destul de mare au plecat de aici prin autoritățile de poliție. Mama, surorile și frații mei cu soțiile au plecat toți atunci. Interesant că șeful poliției a întrebat pe fratele meu mai mic, ce urma după mine, Șmil:

– Fratele tău,, Osias nu pleacă? – la care el a răspuns că el nu pleacă și șeful poliției a spus că rău face că nu pleacă. Fratele a venit și mi-a transmis cele spuse de șeful poliției. Tot în zilele acelea un grup mai mare de comuniști și uteciști compromiși s-au pregătit pentru a pleca în Cernăuți și unul pe care bănuiam că este secretarul U.T.C. Rădăuți a venit la mine să mă întrebe dacă nu plec și eu la Cernăuți la care întrebare am răspuns negativ, spunând că eu cred că nu este linia partidului ca un comunist să plece în această situație. După 2-3 zile după ce a fost cedată Basarabia și Cernăuțiul, au venit noaptea poliția să facă percheziție în casă la mine, care putea să aibă urmări nefaste pentru mine pe motivul că atunci în noaptea aceea a luat o fată din fată care era la noi în serviciu, dar norocul meu că fata aceea a înțeles să nu declare nimic despre ce vedea la noi în casă. Iar după încă 2-3 zile a venit o a treia percheziție noaptea prin grădină. Casa era cu o poartă (bramă) închisă și la această percheziție am văzut că nu mai pot rămâne în Rădăuți. Despre a treia percheziție voi mai scrie la completarea acestor amintiri. În urma acestor trei percheziții, eu și cu soția mea m-am hotărât totuși să plecăm la Cernăuți, că punctul de trecere prin Bahrinești era liber. Am fost hotărâți să lăsăm totul în casă în afară de perne și lenjerie din care am făcut balot într-un covor și rămânea ca dimineată să plecăm, dar în acea seară pe la orele 8-9 (20-21) să apară un camion și un polițist să mă aresteze. Degeaba am spus că mă cheamă Stențler Osias și nu Soicher Șike,- că tot acela ești au răspuns ei - și în seara aceea am fost dus la poliție unde am mai găsit 3 tovarăși: Dascăl Nandy, Plosceac Nicu și Priscibila Ioan. A

doua zi am fost predați la Legiunea de Jandarmi, de unde după două zile am fost trimiși, legați la mâini câte doi în ziua de 6-7 la Miercurea-Ciuc unde am fost predați la colonelul lagărului.

În cele două zile ce am fost ținuti la poliție mare a fost mirarea că nu m-au bătut și la prima ocazie l-am întrebat pe șeful siguranței unde ne duce, întrebare la care nu a vrut să ne spună nimic. Această întrebare eu am pus-o și colonelului legiunii care ne-a spus că acolo unde plecați o să fie bine și ne-a legat doi câte doi și ne-a dus un locotenent și doi jandarmi cu trenul până în lagăr, unde am ajuns în ziua de 10-11 iulie 1940.

Lagărul din Miercurea-Ciuc

Aici, pe linie politică am fost primiți noi cei patru, de către tovarășul Comnacu Nicolae, originar din Târnava. Dintre tovarășii cei mai marcanți îmi aduc aminte de M.Gh.Bujor, prof. Crucianu, Gh. Apostol, B. Berea, Caracal (prof. Cristea) Petroșani. Noi, am rămas grupul nostru Rădăuți, al cărui responsabil am fost numit eu, am rămas mereu împreună. Aici noi am avut un regim politic, se poate spune, recunoscut, intern ne-am administrat singuri. Am avut un timp un lucrător, un spaniol și mâncarea era destul de bună. Ne organizam munca politică ca să ținem mici întâlniri și ședințe secrete.

În acest lagăr am sat până la cedarea Ardealului în 6 septembrie 1940, când am fost transferați în lagărul de deținuți politici din Caracal.

Cu ocazia transferului din lagărul de la Miercurea-Ciuc au fost eliberați un număr de 25-30 de tovarăși între care doi din grupul nostru și anume Plosceac Nicu și Priscibila Ioan.

Lagărul din Caracal

Aici în Caracal am fost reorganizați dar tot în grupuri de câte 3-5 tovarăși formând colective. Grupul nostru de 5 a avut un tovarăș cu nume de Marin. Și aici a continuat munca de educație comunistă. Am luat parte la ședințe secrete care au

fost ținute aici de prof. Cristea ca și cele ținute la Micurea-Ciuc de Gheorghe Apostol. Dar ni s-au făcut și unele șicane de către colonelul lagărului care chiar la venirea noastră mai înainte de intrarea în lagăr ne-a ținut o cuvântare cu amenințarea că dacă nu vom fi disciplinați conform regulamentului lagărului, atunci va vorbi mitraliera la care arăta cu degetul. Ne aduna în curtea lagărului unde ne punea în careu cerându-ne să numărăm de la dreapta la stânga, sau ne punea obligatoriu, tineri și bătrâni să facem gimnastică serioasă. Mâncarea din cazan s-a făcut din ce în ce mai slabă și după intervenția celor de afară acest colonel a fost schimbat cu altul care s-a purtat cu noi omenește, schimbând regimul predecesorului său, făcându-ne o serie de îmbunătățiri.

Efectivul lagărului din Caracal s-a dublat cu sosirea noastră din M. Ciuc la 580-600 de deținuți politici. În lagăr s-au aflat și oameni care erau numai simpatizanți ai comuniștilor pe care poliția și jandarmeria i-au arestat și trimis în acele două lagăre. Pe la mijlocul lunii octombrie 1940 a venit o comisie de triere în frunte cu un colonel și a verificat pe toți deținuții din acest lagăr, ca după 2-3 săptămâni să fie eliberați la circa 150 de oameni dar cu condiția să semneze o declarație în care se obligau să nu facă nici o propagandă comunistă și se vor prezenta din opt în opt zile la poliție sau postul de jandarmi căpătând un bilet de voie de tren, până în orașul de domiciliu unde să se prezinte imediat la poliție sau jandarmerie. Cu toate că nu m-am așteptat, știind că am avut o condamnare de 3 ani, am fost și eu eliberat cu aceste condițiuni. Profesorul Constantinescu-Iași, care era și el atunci internat la Caracal, a prelucrat cu mine și Dascăl instrucțiunile după cum v-am reorganiza comitetul MOPR-ului în condițiile de atunci, după plecarea majorității tovarășilor din orașul Rădăuți. Dar la eliberarea unui grup de 14 tovarăși între care și profesorul Bugnaru, toți născuți în Ungaria, au fost expulzați direct în Ungaria. Și așa tov. Dascăl Nandor care a fost venit cu mine s-

a eliberat și el dar a fost și el expulzat în Ungaria sub regimul Hortist cu grupul acela.

Am venit **acasă la Rădăuți** – pe neașteptate – la soție și copiii mei, căci la în începutul luni octombrie îi cerusem soției mele să-mi trimită un colet cu alimente și îmbrăcăminte, încălțăminte pentru iarnă, dar n-a mai fost cazul, că între timp am sosit acasă.

Am trecut după câteva zile la o reorganizare a comitetului Ajutorul roșu. Atunci s-a aflat și un tovarăș din Cluj în Rădăuți, care era, încă la câțiva ani după 23 august, redactor al ziarului UJUT din Transilvania. El tot a făcut parte din comitet între care erau soții Seitner și Ploșceac. Eu n-am făcut parte din comitet fiind prea cunoscut de siguranță și poliție. Prima ședință de constituire s-a ținut în atelierul meu seara. La acesta eu am prelucrat instrucțiunile verbale primite de prof. Constantinescu-Iași care constau în a stânge bani de la toți simpatizanții muncitori, meseriași, chiar și negustori, avocați, studenți. Eu personal am strâns bani de la majoritatea meseriașilor. Bani care am trimis periodic la București, la un librar cu numele de Weidenfeld și de două ori cu un alt delegat care era funcționar la Banca de Est. Acești doi simpatizanți care s-au bucurat de toată încrederea noastră și și-au îndeplinit misiunea lor până la îndepărtarea lor.

Această muncă am făcut-o - cu cea mai mare precauțiune de conspirativitate, cunoscând urmările care ar putea să fie – până la 8-9 iunie 1940 când am fost din nou arestat de astă dată cu un simpatizant cu numele de Parola Abe și tatăl unui membru al PCR – care s-a refugiat când granița era liberă spre orașul Cernăuți.

Lagărul din Târgu-Jiu

În 7 iunie noi trei am fost internați în lagărul de la Târgu-Jiu unde au fost transferați toți deținuții politici din țară – afară de cei politici suspecti din lagărul din Vidilin.

Aici m-a primit tov. Comnacu Nicolae și tov. Trandafirescu, la care am raportat despre munca noastră din orașul Rădăuți, cât și despre masarera trupelor germane în Bucovina de Sud lângă granița de atunci a URSS. În drum cu trenul cu care am fost dus, au trecut 3-4 trenuri cu tunuri, tancuri și soldați germani. Aceste informații au fost bine primite de acești doi tovarăși care făceau parte din conducerea PCR a lagărului. Eu am fost primit într-o celulă a PCR-ului de care răspundea chiar tov. Comnacu, iar de cei doi simpatizanți eram eu cu răspunderea. La venirea mea în lagăr deținuții politici au avut un regim destul de bun, chiar pot spune chiar tolerat. De exemplu se organizau dansuri și muzică, cu acordeon și câteva instrumente secundare. Era în interiorul lagărului o cantină cu diferite alimente de vânzare, mâncarea care se dădea din cazan era destul de bună. Mâncarea era făcută de unele tovarășe din lagăr al cărui șef bucătar era un tov. Postanski, mai târziu Posteucă însoțitorul tov. Gh.Dej. El era specialist în a face mămăligă.

Dar după două săptămâni de la izbucnirea războiului între România și URSS, de la 21 iunie 1941, acest regim a fost suprimat și introdus un regim de muncă obligatorie în interiorul lagărului ca cizmărie, frângherie și altele dar și în afară de lagăr. S-a introdus munca la minele de cărbune din Târgu-Jiu și Lainici, unde au fost obligați tovarășii noștri să lucreze în condiții foarte grele cu mijloace de muncă rudimentare, plus de asta, cu o mâncare insuficientă pentru această muncă grea, iar un alt grup de la grupa a 6-a au fost scoși pentru diferite munci de corvoadă. Măturarea străzilor, încărcare la vagoane, curățatul zăpezii în oraș. Mulți s-au îmbolnăvit în acele condiții de muncă, mai ales la cărbuni, unde era zbir plutonierul

Trepăduș – care făcea diferite șicane și bătea pe cei care n-au putut să dea randamentul de muncă cerut de acesta. După 23 august 1944, acest zbir a fost judecat și condamnat de către tribunalul poporului la 30 de ani închisoare la muncă silnică...

Eu am fost trimis la confecții militare-croitorie, secție care era condusă de meșterul Napu, tot un internat din Craiova. Comitetul barăcii ne-a organizat în așa fel, încât să nu fi luați la o muncă în afara lagărului și anume, din cele arătate mai sus. Acolo au fost tovarășii noștri de care noi ascultam și urmăream o anumită disciplină. În lagărul de la Târgu-Jiu era și un grup de deținuți politici gardiști dintre care câțiva lucrau și ei la confecții militare, cu care noi am luat legătura pentru a duce cu ei muncă de lămurire, căci ei se străduiau să facă cât mai multe confecții. Cu timpul i-am lămurit prin conducătorul lor Crețu. Acest grup s-a eliberat după câteva luni după izbucnirea războiului dintre România și URSS.

Legătură pe linia de partid aveam cu tov. Domnacu care și aici m-a primit în casă împreună cu tovarășul Trandafir. Au ascultat informațiile mele în ceea ce privește situația mișcării trupelor germane spre frontiera U.R.S.S. și munca mea la Ajutorul Roșu pe care l-am organizat de la eliberarea mea de la Caracal și care a fost apreciat ca foarte bine și din punct de vedere al conspirativității, mai ales că nu ne-am compromis timp de 8 luni.

Până la deportarea din Târgu-Jiu la Vapniaka în 1941, am fost în colectivul tovarășesc și am lucrat și în atelierul lagărului făcând diferite reparații pentru deținuții noștri. Aici au fost organizați cei 680 deportați în 7 grupuri câte 100 de oameni și un șef de lagăr intern numit de colonelul Busadescu.

În lagăr erau trimiși tovarăși din Doftana care au venit din Caransebeș care mai aveau de executat diferite condamnări de deținuți politici între care Lazăr Grinberg, Bernat Andrei, Iozake Eugen și alții...

Lagărul Vapniarka

România a hotărât expulzarea deținuților politici din țară în lagărele-închisori din Transnistria, la Râbnița și Vapniarka. Eu am ajuns la Vapniarka, lagăr cu deținuți politici noi, peste 50 de tovarăși din părțile Modovei, Transilvaniei și Olteniei. Toți tari încercări prin lupta partidului și bine pregătiți din punct de vedere ideologic.

Aici, în lagăr, pe lângă organizarea cerută de colonel, noi ne-am organizat câte 3 în celule prin care s-a dus muncă de partid și UTC-ului în continuare. Noi am avut o conducere a noastră din tov. Din Caransebeș plus de aceasta am avut în comitetul pentru probleme economice.

Cum era lagărul la venirea noastră fără geamuri, ușile stricate. Clădiri militare pentru cazărmi cu câte un etaj.

Propriu-zis acest lagăr era afară din orașul Vapniarka cam la o depărtare de câțiva km. de acesta.

La primire, colonelul ne-a primit cu aceste cuvinte:

- Ați venit în două picioare dar veți pleca în 4 sau acolo, - arătând cu mâna la o mare ridicătură de pământ unde erau înmormântați peste 600 de oameni care în acel lagăr au murit în urma foametei și a frigului, evrei buni și partizani.

Am avut un incident în lagăr, care s-a încheiat cu bine până la urmă.

Dascălu Paul, conducătorul nostru politic din lagărul de la Vapniarka, a fost schimbat de conducerea noastră în timpul colonelului Matora. În lagăr Vapniarka a fost adusă și internată o femeie tânără, frumoasă, păr blond și un corp foarte frumos. A primit-o acel Dascălu. Ea a fost repartizată de către comandantul lagărului în pavilionul nr. 3 cu ruși, ucraineni, partizani și cei câțiva prizonieri. Ea a spus lui D. că este internată pentru spionaj câștigând la acest D încrederea și până la urmă el i-a încredințat felul de organizarea noastră conspirativă. Ea după câteva săptămâni a fost scoasă din lagăr,

iar comandantul de lagăr a luat câteva măsuri restrictive împotriva noastră după un incident care a fost provocat din partea unui paznic cu cei internați din pavilionul 3.

Incidentul a fost când un om de la noi a venit de la w.c. și unul din cei de la pavilionul 3 a aruncat o piatră în acel om, iar paznicul care a văzut prin geam acest lucru, a fugit afară și a aruncat o cărămidă în acel om, după care au ieșit câțiva de la pavilionul 3 și au aruncat cu pietre în paznic. Apoi mulți de la noi s-au solidarizat cu acesta și când aceste lupte erau în toi a apărut garda cu un plutonier care ne-a somat prin a trage o salvă în aer, să oprim aceasta, ceea ce noi am făcut. După această întâmplare au venit și câțiva ofițeri și cu garda au intrat în pavilionul de bărbați unde au făcut percheziție amănunțită, confiscând o serie de cuțite, bucăți de fier și 2-3 topoare cu care se tăiau lemne și carne – din oaie – pe care o cumpăram pe atunci din piață la Vapniarka.

După analiza făcută de comandantul nostru la ceea ce a făcut D. spunând acelei femei care a fost introdusă în lagăr ceea ce nu trebuia, am informat pe comandant cu cele spuse de D. după care s-au făcut unele restricții. Pe linia organizatorică a partidului s-au făcut o serie de schimbări și au fost îndepărtate unele elemente în care nu s-a avut deplină încredere și ca șef interimar în lagăr a fost numit unul din Transilvania cu nume de Dănuț ajutat de tov. Vinea Emanuil.

După incidentul avut cu cei de la pavilionul 3 și unele restricții luate de comandantul lagărului noi am căutat să stabilim relații bune cu cei din pavilionul 3 trimițând pe un tovarăș mai în vârstă, cu nume de Schein – care era în ilegalitate în București în C.C. și a fost la un congres în URSS, știa limba rusă la perfecție și prin acest om relațiile noastre cu acest grup au devenit foarte bune, acest Schein era croitor de meserie.

Revelionul 1943 ne-a găsit la Vapniarka pe care noi l-am sărbătorit în condiții destul de sumbre. Totuși echipele

noastre au cântat la mesele comune cântece vesele și optimiste între care am compus un cântec în care era și o strofă cu cuvintele următoare la refren:

Anul ce vine, aduce bine

Și libertate tuturor.

Și într-adevăr 23 august care ne-a găsit deja în lagărul de la Târgu-Jiu ne-a dus în ziua de 23 libertatea împreună cu ceilalți tovarăși români din Târgu-Jiu.

De la Vapniarka am fost salvați de colonelul Matora și repatriați în țară, dar cei de la Râbnîța au fost executați de hitleriști la întoarcerea frontului.

*

* *

Și cum roata este rotundă și partea de sus poate veni jos, iar cea de jos – sus, după 23 august rolurile s-au inversat. Cei mari și tari au fost trași la răspundere, cei care au suferit de pe urma lor le-au cerut socoteală.

În timpul arestării mele am avut un dialog cu șeful Siguranței Rădăuți. Îi pusesem o întrebare dificilă, la care el a crezut de cuviință să nu-mi răspund și la refuzul lui la întrebarea mea îmi spusese următoarele:

- Domnule șef, toata istoria dumneata nu ai să o oprești și dacă voi trăi vom mai sta de vorbă!.

Și au stat cu el de vorbă după 23 august, alții. În anul 1946 atunci când el era arestat și eu liber, eu eram în orașul Rădăuți, acasă la mine, iar el, undeva într-o închisoare din țară.. El a fost arestat în București în urma unei descrieri a lui după fizicul lui și toată înfățișarea sa. Această descriere am făcut-o eu la Apărarea patriotică către cei care au avut sarcina să descopere pe polițiștii din fosta Siguranță. Când am aflat printr-un rădăuțean care l-a văzut pe Bulevardul fost Carol, l-am descris cu toate amănuntele și după câteva zile el a fost

arestat și internat într-un lagăr. La procesul lui am fost 4 tovarăși din Rădăuți la tribunal ca martori acuzatori.

Acest șef de Siguranță pe lângă teroarea împotriva comuniștilor a mai fost acuzat pentru jaf și o crimă săvârșită, plus teroarea pe care a făcut-o în timpul evacuării populației de evrei, mai corect spus, deportarea în Transnistria și încă altele între care a făcut ostatici evrei pe care i-a ținut în templul orașului un timp până la deportarea în Transnistria.

La Apărarea patriotică unde am lucrat ca responsabil al atelierelor de croitorie, lenjerie și cizmărie a apărut soția acestui fost șef al poliției, care era deja arestat, căutând să mă convingă în genunchi ca să dau declarație favorabilă pentru soțul ei, ceea ce eu am refuzat categoric, întrebând-o cum îndrăznește să ceară mie care am suferit atâtea și atâția ani din cauza soțului ei?

În zilele acelea țin minte s-a făcut renovarea în clădirea aceea unde a fost atelier și eu am primit-o în hol. Ea a plâns în hohote, dar nu i-am dat nimic în scris. Lucrătorii care au văzut aceste scene m-au întrebat cine a fost această femeie.

În anul 1946 când am venit la Rădăuți am primit ca sarcină de la Partid (Plosceac) ca să adun declarații de acuzare contra acestui șef. Am reușit să strâng paisprezece asemenea declarații între care zelul lui de urmărire a comuniștilor și teroarea în timpul cercetărilor.....

*

* *

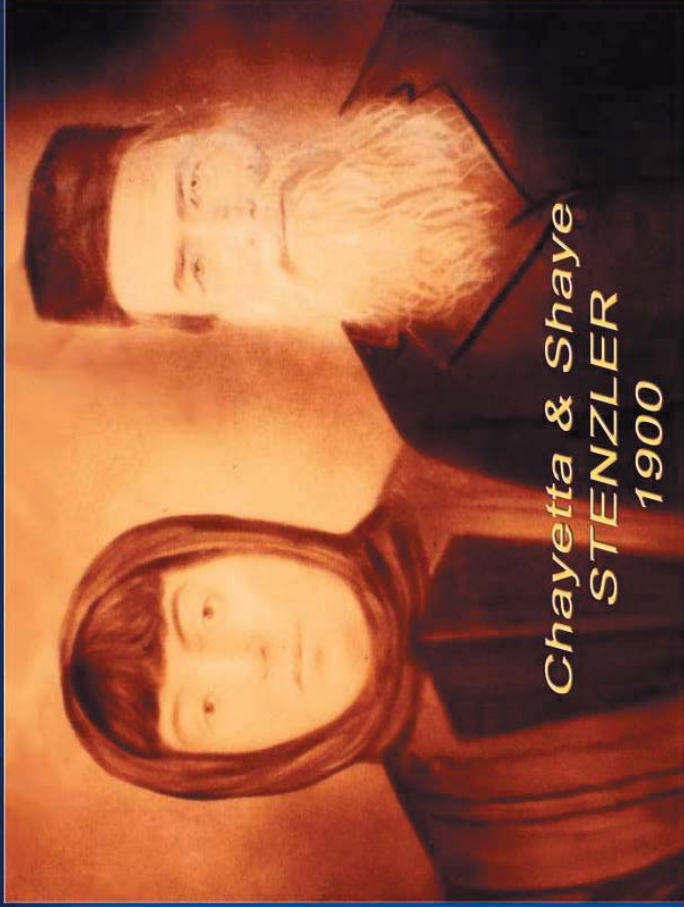
Munca mea profesională am împletit-o cu munca de interes obștesc, în sprijinul oamenilor, militând pe plan social și ideologic pentru libertate națională și dreptate socială. Trebuia schimbată o societate, nădăjduind în zări mai luminoase. Dacă acestea au venit sau nu, istoria și oamenii să judece. Am stat în închisori și lagăre pentru că ideile de

libertate și dreptate riscau și amenințau pozițiile celor sus-puși, văzând în mine o amenințare. Viața i-a măturat pe unii și i-a instalat pe alții, multe vise s-au lăsat așteptate, idei mărețe au fost înșelate și compromise de către o altă clică și o altă mentalitate, cu aceleași defecte și cu același efect pentru mulțime. Între timp, alți neîndreptățiți au trăit doar cu speranța, în timp ce viețile noastre se trec, timpul se risipește, iar în urma tuturor până și amintirile dispar. Dumnezeu m-a blagoslovit cu o viață lungă, sărbătorind la Rădăuți între prieteni 95 de ani de viață și divinitatea încă mai îmi îngăduie vreme să trăiesc. Las urmașilor mărturisire activitatea mea spunând că fiecare dintre noi trebuie să punem umărul dacă vrem ca societatea să se miște în sensul dorit de noi. Bineînțeles că drumul nu e ușor, se face cu sacrificii și jertfe. Fiecare trebuie să ne batem, în orice condiții, pentru un ideal înălțător, ca adevărul și dreptatea să triumfe!

P.S. La ultima întâlnire cu fiul Bondy, tatăl său, Osias, i-a mărturisit că cea mai mare greșală a vieții sale a fost că s-a băgat în politică și că a militat pentru comunism, deoarece și-a creat mulți dușmani din rândul evreilor și românilor.

FOTOGRAFII

Bunicii

Chayetta & Shaye
STENZLER
1900

Familia Stenzler

Osias cu soția și copiii (Max și Jetty), 1936

Osias și Sabina

Sabina, Bondy, Jetty, Osias

Osias, Sabina, Max, Jetty

Jetty și Bondy

Logodna lui Willy si

Nunta lui Yoshka și Jetty

Bondy, cl. a IV-a, Primary School

Sabina, soția lui Osias

Osias, Bondy, Sabina

Zur angenehmen Erinnerung,
schicken wir Ihnen
dieses kleine Foto aus Bukarest
mit der verbriefte
von Eferie wo wir 24 schöne
Tage verbracht haben.

Diese Aufnahme ist
von Bukarest gekippt
von Bandi. Familie
Szentler

16. Sept 1962

Bondy cu mama (Sabina)

Jetty, Yoshka, Avi, Sabina

Osias în mijlocul colegilor

Osias, făcând politică

Atelierul de croitorie

Osias cu colegele de muncă

Osias cu familia, 1972

Kolberii

Tzitza, Israel, Emanuel, Shmil

Aharon, Manea, Vítia, Fima

Bondy, Yoshka, Avi, Erika

Familia lui Bondy, fiul lui Osias

Osias Aviram (strănepotul) și Bondy

Patru veri primari și copiii lor

Osias la cimitir

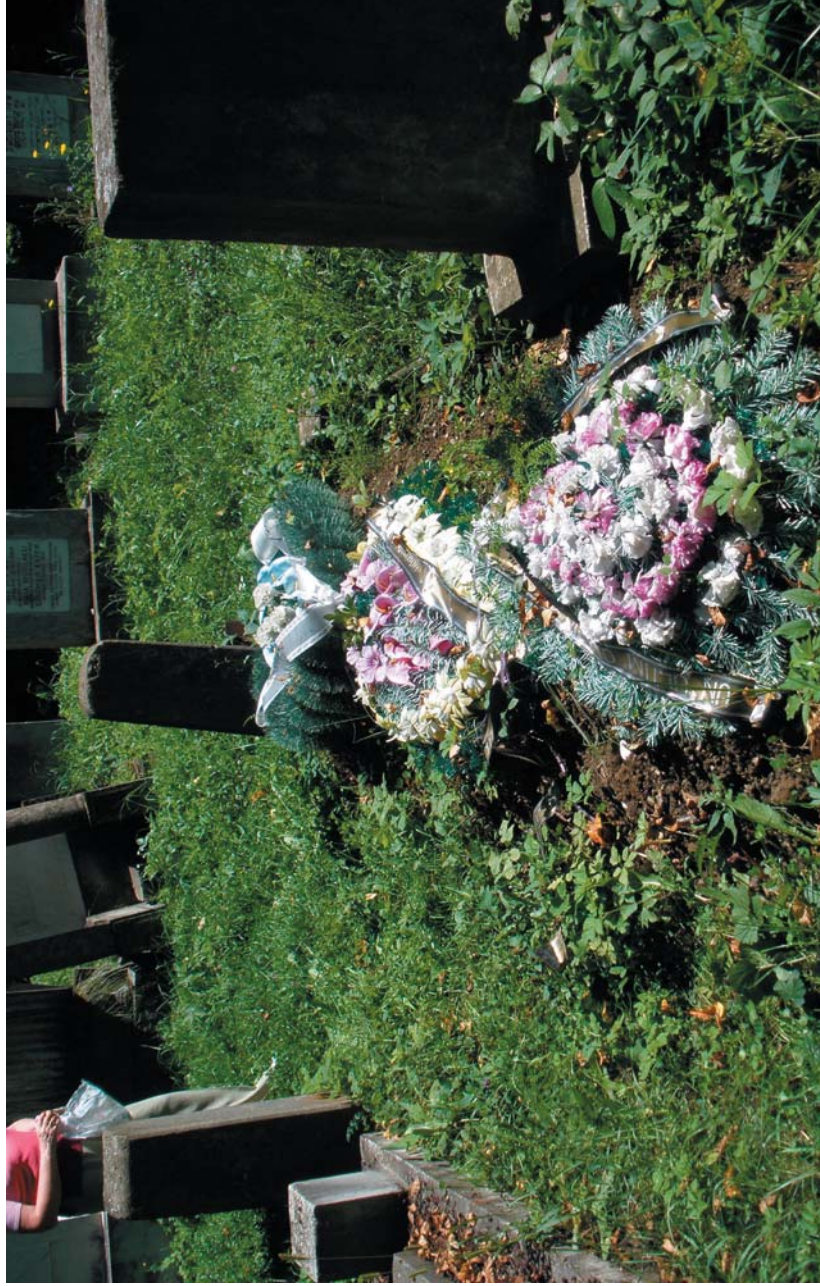
20 Martie 2004-Domnul Stenzler Osias implineste 95 ani.

Prof. Tania Gromberg și Ilan felicitându-l pe Osias, în 2004, la împlinirea a 95 de ani

Osias, în 2004, la 95 de ani

Mormântul lui Osias, 2008

Piatra lui de mormânt la Rădăuți

Bondy la mormântul refăcut al tatălui său, Osias (Rădăuți, 2015)

Bondy la mormântul refăcut al mamei sale, Sabina (Rădăuți, 2015)

Templul din Rădăuți

Osias (Shicke) Stenzler

*Azi 20 Martie 2004
implineste 95 de ani.
"Ad mea ve esrim"*

**Familia este originara
din Schlezia cu numele
Stanislav (Cohanim)
urmasii ajung in Galitia
si apoi in Radauti.**

ISBN: 978-606-8473-72-7